

فهرست

- ۲.....
- ۳..... فهرست
- ۷..... تربیت انقلابی
- ۷..... طلّیعه
- ۹..... تعریف تربیت انقلابی
- ۱۲..... شاخصه معنویت
- ۱۲..... تعریف معنویت
- ۱۴..... تعریف معنویت در کلام رهبر
- ۱۴..... ضرورت توجه به معنویت
- ۱۶..... معنویت فردی
- ۱۹..... ضرورت توجه به معنویت در دوان نوجوانی
- راهکارهای عملیاتی خودسازی و تقویت بنیه معرفتی در
- دوران نوجوانی در بیان رهبر حکیم انقلاب..... ۲۱

جمع‌بندی ۲۸

نکات عملی در تعاملات مربی و نوجوان ۳۲

شاخصه دشمن‌شناسی ۳۹

ضرورت دشمن‌شناسی در کلام رهبری ۳۹

نوجوان و ضرورت دشمن‌شناسی ۴۱

نوجوان و انواع دشمنی ۴۴

نوجوان و نقاط هدف دشمن ۴۵

ابزارها و روش‌های دشمنی ۴۷

نوجوان و ابزارهای دشمنی ۴۹

راهکارهای عملی مقابله با دشمن ۵۱

ابزارهای مربی برای تربیت نوجوانانی دشمن‌شناس ۵۳

جمع‌بندی ۵۵

شاخصه مطالبه‌گری ۵۷

تعریف مطالبه‌گری ۵۷

نکات مهم در تعریف مطالبه‌گری ۵۹

روش مطالبه‌گری درست و سنجیده..... ۶۰

شاخصه‌های مطالبه‌گری:..... ۶۱

۱- امید و امیدآفرینی..... ۶۱

۲- تحول‌خواهی..... ۶۴

رویکرد و گرایش‌ات فطری مطالبه‌گری در نوجوان..... ۶۵

الزامات و بایدهای مطالبه‌گری..... ۶۶

چگونه گرایش مطالبه‌گری را در متربی متداوم کنیم؟..... ۶۷

جمع‌بندی..... ۶۷

الزامات تربیت انقلابی دخترانه..... ۶۸

جایگاه و منزلت زنان و دختران..... ۶۸

ابعاد بینشی نقش دخترانه..... ۷۲

آشنایی با بانوی تراز اسلامی..... ۷۵

ابعاد گرایشی نقش دخترانه..... ۷۷

ابعاد رفتاری دخترانه..... ۷۹

نکاتی برای مربی ۷۹

نقش های دختران براساس ارکان هویتی (فردی،

خانوادگی، اجتماعی)..... ۸۲

نقش فردی دختران : ۸۵

نقش های خانوادگی دختران ۸۹

نقش دختری و خواهری ۹۱

نقش همسری ۹۲

نقش مادری ۹۲

نقش اجتماعی دختران ۹۴

نقش اجتماعی را میتوان به دو قسمت پنهان و آشکار

تقسیم نمود: ۹۵

نقش پنهان (غیر مستقیم)..... ۹۵

نقش آشکار (مستقیم)..... ۹۷

تربیت انقلابی

طلیعه

جزوه پیشرو تلاشی است از شبکه تعالی بانوان تربیتی اصفهان «هدی» با محتوای تربیت انقلابی دختر نوجوان.

در این تلاش سعی شده است تا مؤلفه‌های مؤثر در تربیت انقلابی دختر نوجوان از دیدگاه مقام معظم رهبری در مورد بازخوانی و بررسی قرار گیرد و ذیل هر عنوان، توضیحاتی در راستای ظرفیت کاربردی آن به منظور استفاده مربیان تربیتی برای استخراج طرح درس‌های عملیاتی ارائه گردد.

به منظور تولید این محتوا شبکه تعالی بانوان تربیتی اصفهان در سال ۱۳۹۹ طی برنامه‌ای با عنوان "به سوی نور" تعدادی از دختران نوجوان مخاطب مجموعه‌های تربیتی شهر اصفهان را برای صحبت پیرامون تعریف واقعی انقلابی بودن، گرد هم جمع کرد.

در این مرحله مجموعه‌های رسالت، جامعه زینب (س)، پاتوق دختران آفتاب، دختران آسمانی و تعدادی از دختران شهر اصفهان طرح را یاری کردند.

پس از صحبت مربیان با دختران پیرامون موضوع انقلابی بودن، مؤلفه‌های مد نظر رهبر حکیم انقلاب ارائه گردید و در پایان در یک گفتگوی جمعی، نظر دختران دهه‌هشتادی، پیرامون مؤلفه‌ها به صورت تصویری ثبت و ضبط گردید که هم‌اکنون در صفحه آپارات ربط عاشقی به نشانی <https://www.aparat.com/rabteashghi> قابل مشاهده است.

در مرحله دوم با همت چهار تن از مربیان دلسوز و پر تلاش، چهار مؤلفه اصلی به صورت جزئی تر، مورد بررسی و ارائه مجازی و حضوری قرار گرفت و تلاش شد راهکارهای عملی و خلأهای موجود برای رسیدن به مؤلفه‌های مد نظر رهبر انقلاب، مورد گفتگو و هم‌اندیشی سایر مربیان قرار گیرد.

نتیجه تلاش چند ماهه ما هم‌اکنون به صورت مکتوب در پیش روی شماست.

از شما خواننده گرامی که طبعاً از دغدغه‌مندان امر تربیت هستید خواهشمندیم جهت تکمیل و ارتقاء این جزوه ما را یاری رسانید.

قطعاً برای رسیدن به طرحی جامع و کاربردی برای استفاده مجموعه‌های تربیتی دخترانه نیازمند همفکری و همکاری همه شما بزرگواران هستیم و امیدواریم این تلاش مورد رضایت خداوند متعال و عنایت اهل بیت علیهم السلام قرار گیرد. در پیام رسان ایتا با نام کاربری

https://eitaa.com/f_ferdous

منتظر دریافت نظرات شما بزرگواران هستیم.

تعریف تربیت انقلابی

ابتدا به تعریف دقیق تر از مفهوم انقلابی بودن خواهیم پرداخت. چرا که لغت انقلابی بعضاً تصویری صرفاً سیاسی در ذهن افراد ایجاد می‌کند که با مفهوم اصیل آن متفاوت است.

آنچه در نظر رهبر معظم انقلاب به انقلابی بودن تعبیر می‌شود مفهومی است که در صورت فهم درست و برنامه‌ریزی برای تحقق آن، منجر به تربیت نسلی خواهد شد که نه تنها در عرصه سیاسی بلکه در سایر عرصه‌های فردی خانوادگی اجتماعی

می‌تواند نقش پذیر، اثرگذار و موفق باشد.

در بیان شاخصی در ۱۴ خرداد ماه ۱۳۹۵ در سالگرد ارتحال امام (ره) ایشان می‌فرمایند:

"خطا است که گمان کنیم انقلابی فقط آن کسی است که در دوران امام بوده است، یا در دوران مبارزات در کنار امام بوده است؛ انقلاب مال همه است؛ جوان‌ها انقلابی‌اند و می‌توانند انقلابی باشند، با آن معیارها و شاخص‌هایی که عرض خواهیم کرد...."

.... این هم خطا است که ما خیال کنیم اگر گفتیم فلانی انقلابی است، یعنی فلانی افراطی است؛ یا وقتی می‌خواهیم اشاره کنیم به انقلابی‌ها و انقلابیون، تعبیر افراطی را به کار ببریم؛ نه، این خطا است. انقلابی‌گری به معنای افراطی بودن نیست. این دوگانه‌هایی که سوغات پیگانه‌ها و حرف دشمنان ایران است، نباید در ایران و در فرهنگ سیاسی ما جا باز کند...."

"..... مبنای اول، پایبندی به اسلام ناب در مقابل اسلام آمریکایی است. اسلام ناب در مقابل اسلام آمریکایی است، اسلام آمریکایی هم دو شاخه دارد: یک شاخه اسلام متحجر، یک شاخه اسلام سکولار؛ این اسلام آمریکایی است. استکبار و قدرت‌های مادی از هر دو شاخه پشتیبانی کرده‌اند و می‌کنند؛ یک جاهایی آنها را به وجود می‌آورند، یک جاهایی آنها را راهنمایی می‌کنند،

یک جاهایی آنها را کمک می‌کنند؛ اسلام ناب در مقابل آنها است؛ اسلام ناب اسلامی است که همه‌جانبه است؛ از زندگی فردی و خلوت فردی تا تشکیل نظام اسلامی، همه را شامل می‌شود. اسلام ناب آن اسلامی است که هم تکلیف من و شما را در خانواده با خود و در خلوت شخصی‌مان معین می‌کند، هم تکلیف ما را در جامعه معین می‌کند، هم تکلیف ما را در قبال نظام اسلامی و ایجاد نظام اسلامی معین می‌کند؛ این اسلام ناب است.....

اما آنچه ما در این جزوه سعی می‌کنیم به آن بپردازیم، مؤلفه‌هایی متناسب با خصوصیات یک دختر نوجوان است، که لازم است در تربیت وی مورد توجه قرار بگیرد، تا او را به یک بانوی تراز انقلاب در جهت ایجاد تمدن نوین اسلامی تبدیل کند. لذا تعدادی از شاخص‌ها با این رویکرد به صورت ویژه مورد بررسی و گفتگو قرار گرفته است.

(۱) معنویت

(۲) دشمن شناسی

(۳) مطالبه‌گری

(۴) الزامات تربیت دخترانه

شاخصه معنویت

تعریف معنویت

یکی از شاخص‌هایی که رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم به عنوان راهبرد و سیاست کلان جمهوری اسلامی ایران مطرح فرمودند، مقوله «معنویت» است. حقیقت این است که معنویت، «گمشده قرن حاضر» است و جامعه صنعتی‌زده و تکنولوژیکال بشری در قرون اخیر بیش از گذشته به جای پرداختن به این نیاز مهم بشری، به اهداف پیشرفت اقتصادی و تکنولوژی پرداخته است.

رهبر معظم انقلاب، در بیانیه گام دوم به درستی به این ضرورت که نیاز بشر امروز است پرداخته‌اند و انقلاب اسلامی را احیاگر معنویت در دنیای نوین معرفی کرده‌اند.

از آنجا که طبق فرموده ایشان، اسلام ما اسلامی است متکی به معنویت، عقلانیت و عدالت و این سه شاخص عمده در آن هست، از معنویت به هیچ عنوان نمی‌توانیم صرف‌نظر کنیم.^۱

طبق رهنمود ایشان که " توجه به معنویت فردی و اجتماعی از مؤلفه‌های تربیت انقلابی است ."

در نوشتار پیش رو بنا بر پیشنهاد مربیان برای معنویت سه زیر شاخه در نظر گرفته شده است.

- تقویت بنیه اعتقادی
- خودسازی (اخلاص، تواضع، انتقادپذیری، و تقویت عزم و اراده)
- معنویت اجتماعی و تمدن‌سازی اسلامی

تعریف مرکزی و اصلی معنویت از دیدگاه رهبری بدین شرح است: معنویت ارتباط زنده با امر مقدس در بطن زندگی روزمره و در چارچوبی عقلانی، در سه سطح

(۱) فردی: شامل مؤلفه‌ها و شاخصه‌های تقوا، عمل صالح و توکل؛

(۲) جمعی: شامل شاخصه‌های کمک، همیاری، همزیستی و نوع دوستی

۳) اجتماعی: شامل مؤلفه‌های تمدن‌سازی، مبارزه با استکبار و بی‌عدالتی می‌باشد که هر سه این‌ها مبتنی بر معارف قرآن و اهل بیت است و راه و منش امام خمینی (ره) در آن‌ها لحاظ می‌شود.^۲

تعریف معنویت در کلام رهبر

"معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل و ایمان در خود و در جامعه است معنویت و اخلاق جهت‌دهنده همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است. بودن آن‌ها محیط زندگی را، حتی با کمبودهای مادی بهشت می‌سازد و نبودن آن، حتی با برخورداری مادی جهنم می‌آفریند."^۳

ضرورت توجه به معنویت

بشر امروزی به دنبال راه‌های خروج از این مشکل است و اندیشمندان زیادی در غرب به این موضوع پرداخته اند که نتیجه

^۲ دکتر احمد شاکر نژاد با عنوان «تحلیل گونه‌های معنویت‌گرایی بر اساس بیانات

رهبر انقلاب»

^۳ بیانیه گام دوم

این تلاش‌ها ایجاد مباحث مهمی با نام «اخلاق حرفه‌ای» شده است، که امروز در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود، اما این معنویت کاذب، فرد را مسئولیت‌گریز بار می‌آورد. او را به درون خودش توجه می‌دهد و از دیگران غافل می‌سازد. «اینکه به خودت برس و از دیگران فارغ باش» را شعار خودشان انتخاب کردند و به جای خداباوری و خدامحوری به خودمحوری و انسان‌محوری روی آورده‌اند؛ در حالی که انسان جزئی از هستی است. در معنویت‌های دروغین که انسان محور است، همه باید در خدمت رفاه و لذت‌جویی انسان باشند؛ زیرا خود را تنها محور عالم وجود قرار داده است. اما معنویت اصیل و حقیقی انسان را مسئولیت‌گرا بار می‌آورد.^۴

از طرفی به فرموده رهبر انقلاب، "ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضد معنویت و ضد اخلاق نهاده است و هم‌اکنون تهاجم روز افزون دشمنان به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان و حتی نونهالان با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود می‌بینیم."^۵

^۴ معنویت در گام دوم انقلاب <http://noo.rs/LUfAS>

^۵ بیانیه گام دوم

معنویت فردی

در بیان رهبر انقلاب دو آسیب بزرگ متوجّه محیط‌های جوان بوده و هست که این دو آسیب یکی **انفعال** است (یعنی احساس دست‌بسته بودن، بی‌فایده بودن، ناامیدی در مقابل حوادث سخت) و دیگری **انحراف** است.

خودسازی در مقابله با انفعال

برای برطرف کردن آسیب اول توصیه جدی ایشان توجه به خودسازی فردی و جمعی است. "خودسازی خیلی مهم است؛ هم در ابعاد فردی، هم در ابعاد جمعی. هم شخص خود شما باید خودسازی کنید، هم جمعتان باید به عنوان یک جمع خودسازی کند؛ خودسازی خیلی مهم است."^۶

"خودسازی کمک می‌کند به شما که از لغزشگاه‌ها راحت عبور کنید، سلامت عبور کنید. لغزش‌گاه‌هایی وجود دارد؛ ترس، یک لغزش‌گاه است، تردید، یک لغزش‌گاه است، احساس ضعف، یک

لغزش‌گاه است، انگیزه‌های ناسالم، یک لغزش‌گاه است؛ لغزش‌گاه‌های زیادی سر راه ما وجود دارد.^{۷۷}

ایشان تکبر را یکی از آفت‌هایی که سلامت جان و روح را به خطر می‌اندازد مطرح نموده و برای درمان آن راه حل ارائه می‌کنند و می‌فرمایند: «در میان خصلت‌های نکوهیده که سلامت جان و راحت زندگی را با خطر و مانع مواجه می‌سازند، تکبر از پرافت‌ترین آن‌هاست. خودبرتربینی و سرکشی برخاسته از آن، چه بسیار حقیقت‌ها را ناشناخته و چه راه‌های فضیلت را ناپیموده می‌گذارد»^{۷۸}

ایشان می‌فرمایند "مظهر معنویت در امام بزرگوار، در درجه‌ی اول، اخلاص خود او بود. آنچه که برای خدا انجام داد، به وسیله‌ی خدای متعال به آن برکت داده شد؛ ماندگار شد. خاصیت اخلاص این است. بخش مهمی از معنویت در اسلام عبارت است از اخلاق، دوری از گناه، دوری از تهمت، دوری از سوءظن، دوری از غیبت، دوری از بددلی، دوری از جداسازی دل‌ها از یکدیگر.

^{۷۷} ۲۸ اردیبهشت ۹۹

^{۷۸} مجله خلق شماره ۲۶ اهمیت اخلاق در دیدگاه مقام معظم رهبری

خود امام بزرگوار این چیزها را رعایت می‌کرد، به مردم هم سفارش می‌کرد، به مسئولین هم سفارش می‌کرد.^۹

رهبر انقلاب اسلامی در این زمینه می‌فرمایند: «اگر انسان‌ها از نظر سواد و دانش و سیاست بحرالعلوم هم باشند؛ ولی اخلاق نداشته باشند کوچکترین نفعی برای جامعه نخواهند داشت. تواضع، اخلاص، مهربانی در رابطه با بندگان خدا، صلابت در مقابل دشمنان، فداکاری و اصالت ندادن به مال و جاه و مقام و از جان و فرزندان و آسایش و سلامتی خود، خیلی راحت برای رضا خدا گذشتن، از اساسی‌ترین جوهرها و بالاترین ارزشی است که برای آن باید خود را به زحمت بیندازیم و تلاش کنیم و در آموزش‌های خود و در عمل آن را به کار گیریم.»

تقویت بنیه معرفتی و فکری در مقابله با انحراف

اما برای برطرف کردن آسیب دوم توصیه ایشان "تقویت بنیه معرفتی با رجوع به آثار بزرگان و متفکران اسلامی" است.

"بینید ما در اوایل انقلاب جوانهایی را داشتیم که اینها مردمان مسلمانی بودند و برای اسلام وارد میدان شده بودند اما چون

مبانی معرفتی‌شان ضعیف بود، پایه‌های معرفتی‌شان محکم نبود -حالا به هر دلیلی محکم نبود- این‌ها جذب گروه‌های التقاطی شدند. منشأ همه‌ی اینها همان **عدم استقرار فکری** بود. کسان دیگری در همان زمان بودند -ما می‌شناختیم افراد را، بنده قبل از انقلاب با خیلی از این افراد آشنا بودم در همین مجموعه‌های گروهی و مانند اینها- که قرص و محکم ایستادند؛ چون مبانی فکری‌شان درست بود، با کتاب‌های شهید مطهری مرتبط بودند، با تفکرات علامه طباطبائی آشنا بودند، با حرف‌های مرحوم شهید صدر آشنا بودند، مبانی فکری و معرفتی‌شان محکم بود، [لذا] قرص و محکم ایستادند.^{۱۰}

ضرورت توجه به معنویت در دوان نوجوانی

از آنجائیکه نوجوان دارای روحیه کنجکاوی است و سوالات فراوانی در ذهن دارد، اولین و اصلی‌ترین رکن تربیتی، آشنا کردن وی با منابع اصیل تفکر اسلامی و دینی و دادن آگاهی صحیح به اوست.

رهبر انقلاب دوران جوانی را دورانی مشعشع و درخشان می‌نامند که اگرچه چندان طولانی نیست، اما آثارش یک آثار ماندگار و طولانی در همه زندگی انسان است.

به فرموده ایشان می‌بایست دل نورانی و پاکیزه جوانی را قدر دانست:

"شما الان دل و جان و روح آماده‌ای دارید، به مرور گناهان، رفتاری‌ها و مشکلات فراوانی که در مسیر مبارزات زندگی انسان به وجود می‌آید - در سیاست، در اقتصاد، در یک لقمه‌نان، در به دست آوردن امکانات زندگی - چنانچه انسان از حالا تمرین نکرده باشد، اینها رفتاری‌ها را زیاد می‌کند و دل را تاریک می‌کند."^{۱۱}

اشاره به این نکته هم برای نوجوان امروز ما ضروری است:

"امروز جوان‌های ما احتیاج دارند به خوراک‌های فکری. خیلی از این جوان‌های امروز ما حتی جوان‌های فعال و خوب ما هم نه انقلاب را درک کردند، نه امام را درک کردند، نه دوران جنگ را درک کردند، نه از این قضایای گوناگون مطلعند."^{۱۲}

برای اینکه ما بتوانیم به آینده‌های مطلوب برسیم، احتیاج به نسل

۱۱ بیانات در دیدار دانشجویان ۳۱ مرداد ۸۹

۱۲ ۱۵ دی ۹۵

جوان باهمت پرانگیزه‌ی مؤمن تلاشگر کاردان راه‌بلد داریم.

ایشان فتح‌الفتوح انقلاب اسلامی و پیشرفت واقعی را این می‌دانند: "که جوان‌های ما، نخبگان ما نسبت به آینده احساس مسئولیت کنند؛ برای خودشان دیدگاه تعریف کنند؛ برای کشور آینده‌ای را تصویر کنند و مجسم کنند و احساس کنند و این احساس را اظهار کنند؛ که آماده‌اند برای رسیدن به این آینده، تلاش کنند".^{۱۳}

و البته واضح است اگر مبانی صحیح در دوران نوجوانی شکل بگیرند، مقدمه‌ای برای حیات طیبه، مجاهده و عمل صالح در دوران جوانی و پس از آن خواهند شد.

راهکارهای عملیاتی خودسازی و تقویت بنیه معرفتی در دوران نوجوانی در بیان رهبر حکیم انقلاب

با ترک محرمات و انجام واجبات به نورانیت برسید "یک توصیه مسأله‌ی خودسازی اعتقادی و علمی؛ و اعتقادی و عملی است. «علیکم انفسکم»؛ آن نگاه اسلام به انسان در خطاب فردی را همیشه در نظر داشته باشید. خودتان را حفظ کنید؛

«علیکم انفسکم». جاده‌ای که انسان را به خدا و نورانیت می‌رساند، جاده‌ی ترک محرمات و بجا آوردن واجبات است. واجبات را اهمیت بدهید، گناهان را پرهیز کنید؛ تهذیب یعنی این. چون دل‌های شما جوان است، نورانی است، آلودگی بحمدالله در دل‌ها و روح‌های شما نیست، خدای متعال کمک خواهد کرد، تفضل خواهد کرد."

پرهیز از گناه مهمترین عامل اعتلای معنوی است^{۱۴}

مهم‌ترین کار برای اعتلای معنوی و روحی، پرهیز از گناه است؛ این مهم‌ترین کار است. سعی کنید از گناه پرهیز کنید. گناه‌ها هم مختلفند؛ هم گناه زبان هست، هم گناه‌های مربوط به چشم هست، هم گناه‌های مربوط به دست هست، انواع گناهان هست؛ گناه‌ها را بشناسید، خودتان را مراقبت کنید. تقوا! تقوا یعنی همین؛ تقوا یعنی مراقبت. در یک جاده‌ی خطرناک وقتی دارید حرکت می‌کنید، دقیق مراقبید، این تقوا است؛ مراقبت کنید، از گناه پرهیز کنید؛ این مهم‌ترین راه اعتلای معنوی است.

شاید این توصیه در نگاه اول غیر عملی یا شعاری به نظر می‌رسد اما مربیان باید تمام تلاش خود را برای انتقال این توصیه مهم به نوجوان با زبان خود او داشته باشند شاید آشنا کردن نوجوان با جهان بینی الهی و ایجاد احساس ارزشمندی در او با رعایت واجبات و ترک محرمات در ارتباط‌گیری با خالق جهان و قرار گرفتن در نظام توحیدی می‌تواند در این راه انگیزه بخش و کمک‌کننده باشد.

نماز اول وقت^{۱۵}

توصیه کار بردی دیگر ایجاد حس اهمیت و نگاه ارزشمند به نماز اول وقت است. "نماز را اول وقت با حضور قلب و به جماعت بخوانید"

" بلافاصله بعد از این [پرهیز از گناه]، انجام فرائض است؛ در میان فرائض هم از همه مهم‌تر نماز است؛ نماز اول وقت، با حضور قلب. حضور قلب یعنی اینکه شما وقتی نماز می‌خوانید، بدانید دارید با کسی حرف می‌زنید، مخاطب دارید. توجه به این داشته باشید. گاهی هم حواس انسان پرت می‌شود؛ عیبی ندارد، به‌مجرد

اینکه باز حواس انسان جمع شد، همان حالت و احساس داشتن مخاطب را در خودش احیاء کند و زنده نگه دارد؛ این حضور قلب است. نماز با حضور قلب، نماز اول وقت، حتی المقدور نماز به جماعت، این چیزها را رعایت کنید، شما اعتلای روحی پیدا خواهید کرد، فرشته خواهید شد، از فرشته بالاتر خواهید شد؛ این را شما بدانید."

از آنجائیکه اهتمام به نماز اول وقت از روش‌های غیر مستقیم تقویت اراده و نظم در زندگی محسوب می‌گردد، قطعاً عمل به این توصیه به ظاهر ساده و شاید تکراری از بسیاری از آسیب‌های دوران نوجوانی جلوگیری خواهد کرد. در بیانی ایشان عبادات اسلامی و بیش از همه نماز را برای زدودن آفت تکبر از جان آدمیان، از جمله درمان‌های مؤثر و کارآمد می‌شمارند.

بیان این موضوع به زبان نوجوان از وظایف مربیان و فعالان فرهنگی است که در صورت لزوم باید بررسی و مترقی گردد.

با قرآن مأنوس شوید و هر روز قرآن بخوانید^{۱۶}
 "شماها جوانید، دل‌هایتان پاک است، روح‌هایتان پاک است، آلودگی ندارید یا خیلی کم دارید؛ به سن ما که انسان برسد مشکلاتش خیلی زیاد می‌شود؛ بنابراین اگر [تقوا] را رعایت نکنید، هیچ نصیحت دیگری لازم نیست؛ ذکر خاص و مانند اینها هیچ لزومی ندارد. البته خیلی خوب است با قرآن مأنوس باشید، هر روز حتماً ولو چند آیه‌ای قرآن بخوانید؛ اینها خیلی خوب است. به فرائض [اهمیت بدهید]"

طبق بیانات رهبر انقلاب "اگر با قرآن مأنوس بشویم، خیلی از مفاهیم حیات و زندگی برای ما روشن خواهد شد. کج‌روی‌ها، بدفهمی‌ها، یأس‌ها، خیانت‌های انسان‌ها به یکدیگر، دشمنی‌های انسان‌ها با یکدیگر، ذلیل کردن انسان خود را در مقابل طواغیت عالم و امثال این‌ها، همه ناشی از دوری از قرآن است. قرآن، هم به ما معنویت می‌دهد، هم به ما معرفت می‌دهد".

"عزیزان من! با قرآن انس داشته باشید؛ با قرآن انس پیدا کنید. هر روز یک مقداری ولو چند آیه قرآن بخوانید و توجه به معانی قرآن پیدا کنید. قرآن انسان را هدایت می‌کند: إِنَّ هَذَا

الْقُرْآنَ يَهْدِي لِئَلَّا هِيَ أَقْوَمُ؛ انسان را به راه راست هدایت می‌کند.^{۱۷}

به نظر می‌رسد جای قرآن در برنامه‌های تربیتی ما خالی است. انس نوجوان با قرآن و ایجاد نگرشی جامع نسبت به آن بعنوان کتابی کامل و دارای نقشه جامع زندگی برای انسان از وظایف خطیر متولیان تربیتی به شمار می‌رود. به لطف خدا و برکت انقلاب اسلامی امروزه منابع بسیار خوبی برای ورود قرآن به زندگی نوجوان وجود دارد. بهره‌گیری از این منابع و استفاده از روش‌های جذاب نوجوانانه در این امر مورد نیاز است.

هرچند این وظیفه در درجه اول به عهده والدین است اما کمک و تسهیل‌گری مربیان در نوع ارتباط‌گیری نوجوان با قرآن، مانند هم‌عهدی‌های روزانه در گروه‌های دوستان مبتنی بر قرائت یا حفظ و یا آشنایی با مفاهیم تدبیری و تفکری مفاهیم قرآنی می‌تواند از سویی انگیزه‌بخش برای نوجوان و از سوی دیگر خدمتی به آگاهی و رشد خانواده نسبت به وظایف تربیت قرآنی خود باشد.

^{۱۷} ۲۳ دی ۹۵ در جشن تکلیف دخترانه

استفاده از معارف صحیفه سجّادیه در قالب دعا و انس با

آن^{۱۸}

"با صحیفه‌ی سجّادیه آشنا بشوند. البته دعا‌های صحیفه فوق‌العاده است؛ یعنی صحیفه‌ی سجّادیه بحث یک دعا و دو دعا نیست. .... و دعا‌های گوناگون دیگری که در این کتاب فوق‌العاده بالارزش وجود دارد. حالا این دعای بیستم را که دعای مکارم‌الاخلاق است بخوانید، به آن توجه کنید. خوشبختانه ترجمه‌های خوبی از صحیفه‌ی سجّادیه انجام گرفته که من سه چهارم مورد از این ترجمه‌ها را دیده‌ام، انصافاً ترجمه‌های بسیار خوبی است و مورد اعتماد است؛ به این‌ها مراجعه کنید، از آنها استفاده کنید.^{۱۹}

"این صحیفه‌ی سجّادیه پر از معارف دینی است. با این کار بنیه‌ی دینی و انقلابی خودتان را هم محکم می‌کنید... این استحکام بنیه‌ی اعتقادی با همین توجه‌ها، با همین تضرع، توسل به پروردگار، در همین دعا‌های صحیفه سجّادیه به دست می‌آید.

این دعاها فقط یارب یارب گفتن نیست، لبریز از معارف اسلامی است که اعتقاد انسان را عمیق می‌کند."

جمع‌بندی

آنچه تاکنون به آن پرداخته شد کلیاتی درباره تعریف و ضرورت پرداختن به معنویت به خصوص در دوران نوجوانی بود در ادامه به عناوین و موضوعاتی که در جلسه هم‌اندیشی با مربیان تربیتی دختران نوجوان به بحث و گفتگو گذاشته شد می‌پردازیم. به نظر می‌رسد برای یک اتفاق تربیتی مؤثر با رویکرد معنویت گام‌های زیر مورد نیاز باشد.

گام اول

چینش سیر محتوایی متناسب با نوجوان در حیطه تقویت بنیه اعتقادی

به گفته مربیان محتواهایی در باب موضوعات اعتقادی موجود می‌باشد که در پایان این فصل به معرفی تعدادی از آن‌ها خواهیم پرداخت.

استفاده از این محتواهای به روز در موضوعات اعتقادی برای تقویت بنیه اعتقادی نوجوانان و به کارگیری روش‌های نوین و قالب‌های خلاق برای ارائه مفهوم به آنان از جمله نیازهای مربیان شمرده شد.

گام دوم

توجه اهمیت شکل‌گیری ارتباط درست میان نوجوان با خود با خالق با خلق و طبیعت

در این میان محتواهایی متناسب با خودشناسی و تعاملات بین فردی البته نیاز به اهمیت ارتباط با خالق در نحوه درست زندگی می‌تواند از موضوعات و محتواهای مورد نیاز به مربیان و از بین برنده بسیاری از چالش‌های دوران نوجوانانی باشد.

گام سوم

آشنا کردن نوجوانان با منابع اصیل معنویت و آشنایی و تحذیر از معنویت‌های کاذب برای پاسخ دهی به نیاز به مهم و اصلی آرامش و تجربه حس معنویت

گام چهارم

همزمان با تقویت بنیه اعتقادی ایجاد فضاهای عملی تجربی حس معنویت و از طرفی تبدیل این حس و هیجان معنوی به معرفت قلبی برای نوجوان از جمله راهکارهای مورد نیاز مربیان می باشد.

بعنوان نمونه می توان به روش هایی مانند اردوهای مذهبی، اعتکاف و استفاده از ظرفیت مراسم های مذهبی مناسبتی، اشاره کرد.

از طرفی می توان با روش هایی، گفتگویی تجربه محور میان نوجوانان جهت تثبیت حس تجربی معنوی به معرفت کمک کرد.

لازم به ذکر است به دلیل روحیه تنوع طلبی و هیجانی نوجوانان دوری از روش ها و قالب های تکراری و شعاری و به کارگیری حداکثر خلاقیت در برنامه ریزی ها بسیر ضروری و مورد نیاز مربیان است.

گام پنجم (آسیب شناسی و آفت زدایی)

همراهی نوجوان برای ارتقاء مداوم سطح معنوی خود و دوری از آسیب‌هایی نظیر تکبر غرورو حس استغناء و خود برتر بینی

توجه به عوامل معنویت‌زدا (رسانه و فضای مجازی مخرب که هم خلوت زداست و هم غفلت‌آفرین و هم تمرکززدا، دوستی‌های غلط ، تفریحات ناسالم و...) و یاری کردن نوجوان برای چیره شدن بر آن‌ها (با آگاهی بخشی، پرورش تفکر انتقادی و افزایش قدرت تعقل و خردورزی)

گام ششم

جایابی صحیح و جهت‌دهی درست به نوجوان برای حرکت در مسیر تمدن اسلامی

توجه دادن نوجوان به تمدن نوین اسلامی و آینده روشن وعده داده شده، با هدف ایجاد نگاه سیستمی در ذهن نوجوان و یافتن جایگاه خود در عالم و تعریف اهداف و خرد و کلان در زندگی بسیار مورد تاکید است.

جداسازی مفهوم تمدن و تدین در نگاه رهبری حرف‌هایی

است که خیلی کهنه و قدیمی است و اصلاً حرف امروز نیست. ایشان می‌فرمایند: "تدین و تمدن، چرا باید با هم منافاتی داشته باشند؟ تمدن، یعنی زندگی توأم با نظم علمی، با تجربیات خوب زندگی، استفاده از پیشرفت‌های زندگی، و تدین یعنی جهت درست در زندگی داشتن - جهت عدل، انصاف، صفا، صداقت و رو به طرف خدا - این‌ها با هم چه منافاتی دارند؟! انسان می‌تواند با این جهت‌گیری، آن‌طور زندگی کند؛ کمالین که خیلی از دانشمندان و متفکرین ما متدین بودند؛ خیلی از پیشروان همین تمدن کنونی اروپا هم - البته عمدتاً در دوره‌های بعدی - متدین بودند."

نکات عملی در تعاملات مربی و نوجوان

توجه به عامل مهم انس و صمیمیت

انس میان مربی و نوجوان بخصوص در فضای دخترانه راهبردی‌ترین ابزار تربیتی است. البته توجه به این نکته لازم است که این انس و صمیمیت باید دارای هدف تربیتی مشخص و چارچوب‌های اخلاقی و دینی باشد. چرا که گاهی فضای هیجانی نوجوان با مرز شکنی‌ها و یا انتظارات نادرست از همراهی مربیان

آسیب‌های تربیتی در رابطه مربی و نوجوان به دنبال خواهد داشت.

غلبه فضای نصیح و خیرخواهی بر آموزش و یاددهی

نوجوانان باید فضای خیرخواهی مربی نسبت به خود را درک کند. همواره باید میان نوجوان با مربی شرایطی با انس معقول در راستای اهداف تربیتی و چارچوب‌های مشخص وجود داشته باشد و نوجوان بداند که مربی فقط در جایگاه آموزش دهنده به او نیست بلکه خیرخواه او برای رسیدن به هدف تکاملی اوست.

توجه به عامل بودن در فضای تاثیرگذاری

تلاش مربی برای عامل بودن به آنچه به نوجوان می‌آموزد، از جمله نکات پنهان تربیتی است که در بحث معنویت بسیار تاثیرگذار است.

توجه به ارتقاء معنویت فردی برای خود مربی

ارتقاء به روز مربی در امور معنوی فردی و شخصی خصوصا در حفظ اخلاص و تواضع و دور از تکبر و یا روزمرگی به ارتقا

کیفیت ارتباط میان وی و نوجوان و افزایش میزان تأثیرپذیری نوجوان از مربی بسیار کمک کننده است.

در نظر داشتن عوامل غیر مادی و اهمیت توسل و توکل

قطعا برای تأثیر گذاری بیشتر و بدست آوردن قلبی که همه در ید قدرت الهی است، داشتن روحیه توکل و اعتقاد قلبی به ضارّ و نافع بودن خدا در کنار استمداد از وجود نورانی ائمه اطهار (علیهم السلام) بسیار مهم و ضروری است.

استفاده از ظرفیت الگوهای مناسب نوجوان و مرتبط با

بحث معنویت

در دیدار صمیمانه رهبر انقلاب با جمعی از نوجوانان ایشان به این نکته تأکید کردند: "اگر شما می بینید که ممکن است بعضی از چهره های درخشان صدر اسلام برای بخشی از جوانان ما جاذبه نداشته باشند - برای همه که نمی شود گفت جاذبه ندارند؛ ممکن است بگوییم برای بخشی جاذبه دارند و برای بخشی جاذبه ندارند - به خاطر این است که آن ها از آن شخصیت ها شناسایی درستی ندارند. نسبت به آن ها آشنایی ندارند. الگویی را که انسان انتخاب می کند، باید الگویی باشد که شخصیت و منش او کاملاً با

آرمان‌های انسان، هم‌خوان و هماهنگ باشد. هر کس که درست معرفی شود، اگر واقعاً برجسته باشد، جاذبه پیدا می‌کند.^{۲۰}

مثلاً در باب الگوگیری از زندگی ائمه اطهار^(ع) رهبر انقلاب تأکید می‌کند: "چون زندگی ائمه - زندگی امام حسن و امام حسین علیه‌السلام - برای ما زیاد سطحی تکرار شده است - بدون این که عمقی داشته باشد - لذا خیلی چیزهای ریزی در آن‌ها هست که راحت از زیر نگاه ما رد می‌شود و ما به آن دقت نمی‌کنیم؛ اما همین یک نمونه، وقتی برای آدمی که با این نام‌ها آشنایی نداشته، مطرح می‌شود، خیلی جلوه و اهمیت دارد."^{۲۱}

پس توجه به این نکته لازم است، که در استفاده از الگوها دقت نظر بیشتری هم از باب محتوا و هم از باب نحوه پرداختن به الگوها داشته باشیم تا بهترین نتیجه حاصل گردد.

فضای شناخت نوجوان در نگاه رهبر حکیم انقلاب

مرور نظرات رهبر انقلاب در باب اتفاقات دوران نوجوانی، برای اتخاذ تدابیر لازم جهت کاهش آسیب‌ها و استفاده از ظرفیت شگرف جوانان، خالی از لطف نیست. ایشان در بیاناتی

می‌فرمایند: "انسان در دوره جوانی به خصوص در آغاز جوانی تمایلات و انگیزه‌هایی دارد، من مایلم این چیزها را بزرگترها بشنوند و مورد توجه قرار بدهند و دوره جوانی خودشان را به یاد بیاورند."^{۲۲}

اولا جوان چون در حال تکوین هویت جدید خود است، مایل است شخصیت جدید او به رسمیت شناخته بشود، که غالبا این اتفاق نمی‌افتد و پدر و مادرها جوان را در هویت و شخصیت جدید او گویا به رسمیت نمی‌شناسند.

ثانیا جوان احساسات و انگیزه‌هایی دارد؛ رشد جسمانی و روحی دارد؛ به دنیای تازه‌ای قدم گذاشته است که غالبا دوروبری‌ها، خانواده، افراد در جامعه، از این دنیای جدید بی‌خبر و بی‌اطلاع می‌مانند، یا به آن بی‌اعتنایی می‌کنند؛ لذا جوان احساس تنهایی و غربت می‌کند.

ثالثا جوان در دوره جوانی چه اوایل بلوغ و چه بعدها با مجهولات زیادی روبه‌رو می‌شود؛ مسائل جدیدی برای او مطرح می‌شود که سؤال‌انگیز است، در ذهن او شبهه‌ها و استفهام‌هایی

به وجود می‌آید که مایل است به این شبهه‌ها و سوال‌ها و استفهام‌ها پاسخ داده بشود؛ که در بسیاری از موارد، پاسخ بهنگام و دلنشین داده نمی‌شود لذا جوان احساس خلا و ابهام می‌کند.

رابعاً جوان احساس می‌کند در وجود او انرژیهای متراکمی وجود دارد توانایی‌هایی را در خود احساس می‌کند هم از لحاظ جسمانی و هم از لحاظ فکری و ذهنی حقیقتاً هم توانایی‌هایی که در جوان هست می‌تواند معجزه کند می‌تواند کوه‌ها را جابه‌جا کند؛ اما جوان احساس می‌کند که از این نیروها و از این انرژی متراکم و از این توانایی‌های او بهره‌برداری نمی‌شود، لذا احساس بیهودگی و اهمال می‌کند.

خامساً جوان برای اولین بار با دنیای بزرگی در دوره جوانی مواجه می‌شود که این دنیا را تجربه نکرده و از این دنیا چیزهای زیادی نمی‌داند؛ بسیاری از حوادث زندگی برای او پیش می‌آید که تکلیف خودش را در مقابل آن‌ها نمی‌داند؛ احساس می‌کند که احتیاج به راهنمایی و کمک فکری دارد؛ و از آنجا که پدر و مادرها غالباً اشتغال دارند؛ به جوان نمی‌رسند و این کمک فکری به او داده نمی‌شود.

مراکزی که در این زمینه مسئولند، غالباً در جای لازم و در نقطه نیاز حضور ندارند؛ لذا این کمک به او داده نمی‌شود و جوان احساس بی‌پناهی می‌کند. این احساسات در جوان ما به طور غالب وجود دارد؛ از یک طرف احساس تنهایی، از یک طرف احساس بی‌پناهی، از یک طرف احساس توانایی‌های فراوان و احساس این که از این توانایی‌ها استفاده نمی‌شود."

لازم است با در نظر گرفتن تذکرات رهبر عزیزمان تلاشی مجدانه برای رفع نقایص و ایجاد برنامه‌های تربیتی مناسب داشته باشیم.

اساتید پیشنهادی برای بحث معنویت

۱. کتب و سخنرانی‌های استاد طاهرزاده
۲. کتب و سخنرانی‌های استاد پناهیان
۳. کتب و سخنرانی‌های استاد محمد شجاعی
۴. کتب و منابع صوتی استاد احمد رضا اخوت در زمینه تدبر قرآنی

چرا باید صحیفه سجادیه را بخوانیم؟ متن تحلیلی

شاخصه دشمن‌شناسی

ضرورت دشمن‌شناسی در کلام رهبری

دشمن‌شناسی و هوشیاری مؤمنین یکی از مفاهیم اصلی است، که تاکید ویژه در آیات و روایات و سیره معصومین به آن شده است. از جمله پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: «آگاه باشید عاقل‌ترین مردم کسی است که خدایش را بشناسد و از او پیروی کند و دشمنش را نیز بشناسد و آگاه نافرمانیش کند»^{۳۳} اما چرا باید دشمن را بشناسیم؟

- اگر دشمن را نشناسیم و غفلت کنیم غارت خواهیم شد، شبیخون با ما زده خواهد شد.
- اگر دشمن را نشناسیم گاهی ممکن است به دشمن کمک هم بکنیم. اما اگر سمت و سوی کار دشمن را بشناسیم آن وقت در مقابل دشمن

می‌توانیم برنامه‌ریزی کنیم.

• اگر دشمن را شناسیم از رشد باز خواهیم ماند و امام علی (ع) می‌فرمایند «بدانید رشد نمی‌یابید مگر اینکه رشدوانهادگان را بشناسید» یعنی تا موانع رشد را شناسیم رشد حاصل نمی‌شود و دشمنان موانع اصلی رشد هستند.

• اگر دشمن را درست تشخیص ندهیم باعث تحلیل قوا و توان و نتیجه نامطلوب می‌شود. آقا می‌فرمایند «گاهی یکی با شما دشمنی می‌کند، اما اگر دقت کنید دشمنی او دشمنی اصلی نیست، تابعی است از یک عامل دیگر، از یک کس دیگر؛ دشمن اصلی را پیدا کنید والا اگر انسان با دشمن فرعی سینه به سینه شود هم قوای او تحلیل می‌رود، هم نتیجه کار، نتیجه مطلوبی نخواهد شد.»^{۲۴}

نوجوان و ضرورت دشمن شناسی

طبق نظرات اکثریت مربیان با تجربه ، نوجوان‌های ما نه تنها در مقام عملی، بلکه در مقام ذهنی نیز خیلی با مفهوم دشمن شناسی مأنوس نیستند به جز بعضی از خانواده‌های مذهبی و دغدغه‌مند و این آشنایی در قشر خاکستری خیلی کم‌رنگ‌تر می‌شود.

حتی در صحبت با نوجوانان متوجه شدیم که اکثراً دشمن فرهنگی و تهاجم فرهنگی و اینکه دشمن در فضای فرهنگی اطراف ما وجود دارد را خیلی قبول نداشتند و اکثر مشکلات را ناشی از عدم پیشرفت و تکنولوژی می‌دانستند و ربطی بین دشمنی و مشکلات قائل نبودند.

مباحث جدیدی که در روانشناسی ذیل مکاتب رحمانی مطرح می‌شود و همه را خوب تصور می‌کنند، عملاً وجود دشمن را برای مخاطبان غیرواقعی قلمداد کرده و انگ توهم توطئه است که بر مجاهدان و افسران جنگی به خصوص جنگ نرم روانه می‌شود. رهبر انقلاب می‌فرمایند: "بعضی اصل دشمن را انکار می‌کنند، وقتی ما می‌گوییم دشمن داریم می‌گویند آقا شما دچار توهمید توهم توطئه، خود این مطرح کردن توهم توطئه، به نظر ما یک توطئه است برای اینکه حساسیت‌ها را کم کنند"

انواع دشمن در کلام رهبری

- "ما دو نوع دشمن داریم؛ دشمن درونی و دشمن بیرونی،
که دشمن درونی خطرناک‌تر است" ۲۵

❖ دشمن درونی

همان خصلت‌های ناپسندیست که در ما می‌باشد و به عبارتی دشمن پنهان است در مقابل دشمن پنهان، دشمن بیرونی یا دشمن آشکار وجود دارد و کم‌خطرترین دشمن دشمنی است که دشمنی خود را آشکار کرده است و امام علی (ع) می‌فرمایند: «سست‌ترین دشمنان کسی است که عداوتش را آشکار کرده است» ۲۶ و «بزرگ‌ترین دشمنان کسانی اند که حيله خود را بیشتر پنهان می‌دانند» ۲۷

❖ دشمن بیرونی:

مقام معظم رهبری دشمن بیرونی را این گونه معرفی کرده‌اند:

«هر کسی که با حاکمیت نظام مستقل دینی مردمی مخالف است دشمن است. طمع‌ورزان، غارتگران،

۲۵ بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم رضوی ۱ فروردین ۱۳۸۶

۲۶ او هن الاعداء کیداً من اظهار عداوته

۲۷ اکبر الاعداء اخفاهم مکیده

سودجویان، زراندوزان، زورگویان، وابستگان، مایلین به فساد و کسانی که از حاکمیت فرهنگ دینی زیان شخصی می‌بینند دشمنند^{۲۸} و "دشمن یک فرد نیست، یک جبهه است" و مصادیق مختلفی دارد:

خبیث‌ترین دشمن ما آمریکا است. و رهبری می‌فرمایند «امروز خبیث‌ترین دشمن ما و دشمن جمهوری اسلامی آمریکا است. البته ما دشمن کم نداریم اما آنکه از همه خبیث‌تر و عنودتر است عبارت است از آمریکا. مسئولان آمریکایی هم دروغ‌گو هستند، پشت هم انداز هستند، وقیح‌اند، طماعند، شارلاتانند - حرکت‌هایشان، حرف‌هایشان را بشنوید می‌بینید شارلاتانی حرف می‌زنند؛ یعنی انواع و اقسام خصوصیات زشت اخلاقی - و هم البته در کنارش ظالمند، سنگ‌دلند، به شدت بی‌رحمند، تروریستند یعنی آنچه خوبان همه دارند اینها به تنهایی دارند! یعنی اینجور دشمنی در مقابل ما امروز وجود دارد»^{۲۹}

^{۲۸} بیانات در سالروز قیام ۱۹ دی مردم قم ۱۹ دی ۱۳۷۹

^{۲۹} سخنرانی نوروزی ۳ فروردین ۱۳۹۹

❖ دشمن استکبار است، شبکه استکبار است، صهیونیسم است.

❖ نسبت دشمن بیرونی و درونی: دشمنان بیرونی،

همان نظام سلطه بین الملل یا صهیونیسم جهانی است که از نقاط ضعف ما سوءاستفاده می کند؛ یعنی نقاط ضعف ما (دشمن درونی) ابزاری است، برای دشمن بیرونی تا به وسیله آن بر ما تسلط پیدا کند.

پس اولین قدم برای مبارزه با دشمن، مبارزه با نفس یا همان جهاد اکبر است. پس مربیان عزیز باید روی این موضوع یعنی خودسازی تأکید ویژه داشته باشند.

• در یک تقسیم بندی دیگر دشمنان، به انسی و جنی تقسیم می شوند.

• نکته: آنچه در این قسمت از جزوه به آن پرداخته می شود بررسی دشمن بیرونی است و محتوای شناخت و مقابله با دشمن درونی با شاخصه معنویت مرتبط است.

نوجوان و انواع دشمنی

فهم انواع دشمن برای نوجوانان از حیث توجه و نگاه جامع داشتن به پدیده دشمن بسیار مهم است.

نقاط هدف دشمن

دشمن، پایه‌های اصلی کشور را از نقاط اصلی هدف خود قرار داده است از جمله:

- اقتصاد
- فرهنگ
- باورهای دینی و انقلابی
- استقلال ملی
- اعتقاد به حاکمیت دینی و همراهی مردم با نظام اسلامی
- عزت ملی
- حرکت علمی

نوجوان و نقاط هدف دشمن

یکی از اقشار مورد هدف دشمن، جوانان و نوجوانان هستند که این قشر خود هدف واسط دشمن برای رسیدن به اهداف اصلی هستند.

لذا دشمن سعی می‌کند با سلب یا ایجاد شاخصه‌هایی در

نیروی انسانی اصلی و اثرگذار کشور، اهداف خود را پیش برد. از جمله:

- کاهش انگیزه‌ها
- تضعیف ایمان
- ناامیدی
- اسیر شهوات کردن
- تنبل کردن
- نق زدن
- شکننده کردن
- تجمل‌گرایی و مدگرایی
- احساسی عمل کردن به جای تفکر
- کاهش نشاط کاری
- اعتیاد و ....

و امروز متأسفانه در قشر دختران نوجوان، این خصلت‌های ناپسند را به وفور مشاهده می‌کنیم به گونه‌ای که به سبک زندگی آن‌ها تبدیل شده است.

ابزارها و روش‌های دشمنی

اگر می‌خواهیم به موقع و مؤثر در مقابل دشمنان صف‌آرایی کنیم باید ابزارها و روش‌های آن‌ها را به خوبی بشناسیم.

مقام معظم رهبری فرموده‌اند: «بنده مکرر به ملت ایران تاکید کرده‌ام که مهم‌تر از شناخت دشمن، شناخت دشمنی و روش دشمنی اوست. اگر انسان بداند دشمن از چه طریقی وارد می‌شود حواس خود را جمع خواهد کرد»^{۳۰} پُش در مبارزه، وقتی دشمن شناخته شد؛ دیگر فریب او را نمی‌خوریم و بعد از آن راه‌های نفوذ آن را شناسایی کرده و در نهایت راه‌های مقابله با نفوذ را بررسی می‌کنیم.

• راه‌های نفوذ: دشمن راه‌های نفوذ مختلفی دارد.

- جنگ سخت یا جنگ نظامی که جنگ هشت ساله و ترورها شامل آن می‌باشد.

- جنگ نرم

- جنگ اقتصادی که از اول انقلاب بوده ولی این ده ساله بیشتر شده است.

^{۳۰} بیانات در خطبه‌های نماز جمعه ۱ آذر ۱۳۸۱

اما جنگ نرم یکی از سلاح‌های خاص دشمن می‌باشد. مقام معظم رهبری در این باره فرموده‌اند: «اولویت استکبار در مواجهه با نظام اسلامی، دیگر از نوع مواجهه دهه اول انقلاب نیست؛ بلکه اولویت، آن چیزی است که امروز به آن می‌گویند؛ جنگ نرم. یعنی جنگ به وسیله ابزارهای فرهنگی، به وسیله نفوذ، به وسیله شایعه پراکنی و دروغ؛ با ابزارهای پیشرفته که امروز وجود دارد، ابزارهای ارتباطی»

در حال حاضر نقشه دشمن، نظامی نیست. در جنگ نرم دشمن برای همه قشرها برنامه دارد؛ هم برای خواص هم برای عوام. از جمله: روحانیون و علما، دانش‌آموزان و دانشجویان، معلمان و فرهیختگان. البته برنامه‌های درازمدت و خاصه هر قشر و برای دختران و زنان ویژه برنامه دارد؛ چرا که زنان و دختران نقش خاص و ویژه‌ای در تداوم جامعه اسلامی یا افول آن دارد. طبق نظر کارشناسان غربی برای نابود کردن یک جامعه، مهمترین و اساسی‌ترین روش این است که زنان جامعه را نابود کنیم و به فساد و فحشا بکشانیم.

در جنگ نرم از ابزارهای مختلفی استفاده می‌کند از جمله:

- بزک کردن: مثل زیبا جلوه دادن چهره خاندان پهلوی
- غفلت
- الگوتراشی
- گسترش بی‌بند و باری
- گسترش حرام خواری
- القای شبهه و تحریف
- دگرگون کردن ارزش‌ها
- تضعیف عقلانیت و ترویج خرافه
- فرقه‌سازی و تفرقه
- راحت طلبی
- بزرگ کردن ضعف‌ها

نوجوان و ابزارهای دشمنی

- از جمله ترفندهای دشمن برای دختران نوجوان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- ارائه الگوهای نامناسب
- دشمن روی تغییر الگوی زن و دختر نوجوان ایرانی - که یکی از نقش‌های اساسی زنان ما نقش مولد بودن

می‌باشد - به طور ویژه سرمایه‌گذاری کرده است. طبق آمار مشخص شده که در این دو دهه اخیر، میزان باروری بسیار کم شده است و این یکی از ترفندهای دشمن برای نابودی ایران است.

- اشاعه فحشا و مصرف‌گرایی با استفاده از ابزارهایی همچون فیلم و رمان اینترنت .

- از ترفندهای دیگر دشمن این است که از خصوصیات عاطفی و احساسی‌بودن دختران و زنان سوء استفاده کرده و با ایجاد یک فضای احساسی شدید مانع تفکر آنها شده که این خود باعث می‌شود که دختر نوجوان هیجانی تصمیم بگیرد و برای او مشکلات و آسیب‌های بعدی را ایجاد کند.

- افرادی که در مجموعه‌های فرهنگی فعالیت می‌کنند و دغدغه تربیت دختر تراز انقلاب را دارند باید راه‌های نفوذ دشمن را بدانند، با برنامه‌های مناسب راه نفوذ دشمن را مسدود کرده و دختران نوجوان را آماده پذیرش مسئولیت‌های مهم در آینده نموده و در نهایت آنان را به عنوان افسران جنگ نرم تربیت بکنند.

راهکارهای عملی مقابله با دشمن

برای مقابله با ترفند ها و نقشه‌های دشمن راهکارها و شیوه‌های بسیاری وجود دارد که با چند مورد اشاره می‌کنیم:

- **ایمان به خدا؛** به عنوان اولین و مهم‌ترین راهکار می‌باشد. ایمان راستین به خداوند و بنده خدا بودن، باعث قوی شدن اراده انسان می‌شود، تا او بتواند هم در برابر دشمن درونی و هم دشمن بیرونی ایستادگی و مقاومت کند ^{۳۱}
  - **الگوگیری** از زندگی معصومین؛ مطالعه و بررسی سیره و روش زندگی معصومین به خصوص حضرت زهرا و حضرت زینب کبری در مواجهه با دشمن.
  - **غافل نشدن از دشمن** و نقشه‌های او و برنامه‌ریزی متناسب برای آن
- برای غافل نشدن از دشمن باید حواس جمع باشیم.
- رهبری می‌فرماید: «دشمن به همه چیز کار دارد، دشمن را بشناسیم، حواسمان جمع باشد من نام لم ینم عنه. اگر شما در سنگر در مقابل دشمن خوابت

^{۳۱} در شاخصه معنویت به طور مفصل پرداخته شده است.

ببرد معنایش این نیست که دشمن هم خوابش برده است»^{۳۲}

رهبری می‌فرمایند: «توطئه دشمن در گذشته یک تفاوت با امروز داشت. در گذشته توطئه دشمن از روی بی‌تجربگی بود..... یعنی از روش‌هایی استفاده می‌کردند که برای همه قابل افشا بود مثل تحریک به حمله نظامی.... اما به مرور فهمیدند که نمی‌شود ملت ایران و انقلاب اسلامی را با این توطئه‌ها و کارها شکست داد؛ این تجربه موجب شده است که روش‌های خود را پیچیده‌تر کنند؛ به همان نسبتی که آن‌ها روش‌ها را پیچیده‌تر می‌کنند جوانان بایستی آمادگی‌شان را بیشتر کنند نه آمادگی جنگی..... آن چیزی که برای همه لازم است آمادگی معنوی، یعنی آمادگی فکری، آمادگی روحی، آمادگی سیاسی و حفظ وحدت، اتصال و ارتباط نیروها با یکدیگر، ارتباط مستحکم و دوستانه ملت و دولت و شناختن چهره دشمن در هر لباسی است»^{۳۳}

^{۳۲} بیانات در ابتدای درس خارج فقه ۴ اسفند ۱۳۹۸

^{۳۳} بیانات در دیدار جمعی از بسیجیان ۵ آذر ۱۳۷۶

ابزارهای مربی برای تربیت نوجوانانی دشمن شناس

مربی به عنوان مرد میدان تربیت، در عرصه مقابله با دشمن و در جبهه جنگ نرم، پیشرو بوده و تربیت نوجوانان را بر عهده دارند از این حیث لازم است به ابزارهای شناخت و مقابله با دشمن مجهز باشد. برخی از ابزارهایی که مربی باید به آن‌ها مسلح شود به شرح ذیل است:

- معنویت
- تاریخ شناسی
- شناسایی جریان‌های فکری و سیاسی
- آشنایی با سلاح‌های دشمن در حوزه جنگ نرم (رسانه، ادبیات، علم، اسباب بازی، فیلم، ورزش، فضای مجازی و ...)
- قدرت تحلیل (آرمان‌شناسی، تاریخ‌شناسی، زمانه‌شناسی)
- آشنایی با زبان نوجوان
- به روز بودن اطلاعات
- بصیرت و تفکر عمیق و بصیرت‌افزایی در موضوعات مختلف

رهبر معظم انقلاب بارها در سخنرانی‌های خودشان مکرر از مسئولین خواسته‌اند که مردم را نسبت به دشمن هوشیار کنند. ایشان در یکی از سخنرانی‌هایشان فرمودند: "آن عاملی که ملت‌ها را در برابر قدرت‌ها ضعیف می‌کند، بی‌ارادگی خود ملت‌هاست."

در تربیت انقلابی باید به این نکته توجه کنیم که دختران گروه هدف ما، متوجه این موضوع بشوند که با داشتن عزم و اراده قوی و از آن طرف توکل به خدای متعال و اطاعت محض از حق، مطمئناً چنان قدرتی پیدا خواهند کرد که، در برابر مستکبران دنیا سر خم نخواهند کرد. پس بی‌ارادگی و خودباختگی باعث تسلط دشمن می‌شود.

و اما چند نکته مهم:

- نوجوان ما باید افسر جنگ نرم شود
- نوجوان امروز به نگاه سیستمی نیازمند است
- برای مقابله با دشمن باید نخبه‌پروری کرد چون نخبه‌ها جریان‌ساز و نقش‌آفرین هستند.

جمع بندی

نوجوانان دشمن را به خوبی نمی‌شناسند و تصور درستی نسبت چپستی، انواع، اهداف و ابزارهای دشمن ندارند که به نظر می‌رسد علت اصلی چنین نگاهی در نوجوانان، قوی بودن ابزارهای دشمن و درست انتخاب کردن نقاط هدف اوست (نا امیدي، حقیر شمردن خود و ...) در نتیجه در تربیت انقلابی با شاخصه دشمن‌شناسی گام‌های زیر را باید طی کنیم:

گام اول و قدم اصلی در تربیت دشمن‌شناسانه نوجوان، **فهماندن وجود جنگ نرم تمام عیار** به نوجوان است. که این ریشه در شناخت توحیدی نوجوان دارد چون در بینش توحیدی همیشه در مقابل جبهه حق جبهه باطلی وجود دارد.

گام دوم شناساندن انواع دشمن و **نگاه همه‌جانبه به دشمن** است.

گام سوم شناساندن **مصادیق دشمنی** در جامعه امروز به نوجوان است که برای این منظور استفاده به موقع از اتفاقات

اطراف مثل ترور اندیشمندان و ... می‌تواند بسیار اثرگذار باشد.

گام چهارم شناساندن ابزارهای دشمنی به نوجوان است و برای این کار باید مربی هوشیار بوده و حتی از تحلیل یک فیلم شبانه هم می‌تواند استفاده کند.

گام پنجم در صورتی که گام‌های قبل به خوبی شکل گرفته باشد می‌توان این را فهماند که دشمن برای سبک زندگی ما هم نقشه دارد.

گام ششم امیدبخشی به نوجوان است.

در حوزه امیدبخشی، طوفان اخبار مثبت و به نمایش گذاشتن و تفهیم توانمندی‌های نوجوان در جامعه بسیار مؤثر است. آشنایی با شهدا و عملکردهای دوران جنگ بدون امکانات و در اوج تحریم‌ها در امیدآفرینی مؤثر است. در امیدآفرینی ادبیات صحبت با نوجوان بسیار مهم است. پررنگ کردن و نشان دادن نقاط ضعف دشمن هم مهم است. بیانیه گام دوم بسیار امیدبخش است و یک منبع خوب برای تربیت انقلابی است که شاید لازم باشد برای نوجوان بومی‌سازی و فراوری شود.

اساتید

- جناب آقای جدیدی بحث بیوتروریسم
- جناب آقای روزبهانی مباحث تاریخی و سیاسی
- جناب آقای مهرشاد بحث سواد رسانه
- جناب آقای نصری مباحث سیاسی و تاریخی
- جناب آقای معلمی مباحث سیاسی و غرب شناسی و تاریخی
- جناب آقای جلوانی فیلم و رسانه و آشکار کردن نقشه های دشمن در این حوزه
- جناب آقای دوستانی بحث عزم و اراده

منابع

- کتاب دشمن شناسی از دیدگاه مقام معظم رهبری
- ماجرای فکر آوینی از یامین پور
- کتب شهید آوینی

شاخصه مطالبه‌گری

تعریف مطالبه‌گری

مطالبه‌گری خواستن یک حق و پیگیری برای رسیدن به آن حق است و به عنوان یکی از مصادیق امر به معروف و نهی از

منکر نه تنها حق بلکه رسالت عموم مردم در راستای مقابله با فساد و استقرار عدالت حداکثری و در نهایت تحقق تمدن نوین اسلامی در عصر کنونی است.

در همین راستا رهبر حکیم انقلاب بارها در دیدار با جوانان و نوجوانان تاکید بر ایجاد روحیه مطالبه گری و اصل متریقی مطالبه گری و لوازم و شاخصه های آن کردند:

ایشان می‌فرمایند: "لشکر جوانان مومن و انقلابی باید وارد میدان مطالبه دائم و هوشیارانه آرمان‌ها و کمک به تحقق اهداف انقلاب شود." ۳۴

رهبر حکیم انقلاب: "نیروی مطالبه‌گر کسی است که تاثیر گذاری خوب در محیط اطراف خود داشته باشد."

همچنین تاکید می‌کنند: "پرچم آرمان‌خواهی و مطالبه‌گری را زمین نگذارید."

نکات مهم در تعریف مطالبه‌گری

تفاوت مطالبه‌گری و طلبکاری:

نکته مهم توجه به تفاوت مطالبه‌گری با طلبکاری است.

در مطالبه‌گری سه فرایند از درون به بیرون زمینه ساز یک مطالبه درست است:

۱- نیت درونی فرد حقیقتاً خیرخواهی در رفع نواقص جامعه است
نه ایجاد یاس و ناامیدی

۲- بیان مطالبه و پیگیری مطالبه به مرجع درست و نه فریاد
کردن مطالبه در فضای غیر پاسخگو

۳- آرایه و برنامه‌ریزی جهت حل مشکل و نه فقط بیان مشکل

❖ توجه به الزامات بالا در جریان مطالبه‌گری سبب حفظ
ارامش در جامعه ضمن حل مشکل و عدم خدشه به
امنیت روانی جامعه می‌گردد.

رهبر انقلاب می‌فرمایند: "ممکن است همه مطالبات قابل اجرا
نباشد اما مهم این است که بازگو شود تا همچنان زنده و پرنشاط
بماند و اجازه ندهد راه انقلاب گم یا منحرف شود."

مطالبه‌گری طبعاً نوعی اعتراض و تاکید بر رفع مشکلات و نقایص موجود است اما باید جدا مراقب و هوشیار بود که نحوه بیان و ارائه مطالبات به گونه‌ای نباشد که اعتراض به نظام القا شود. ۳

روش مطالبه‌گری درست و سنجیده

- ۱- مطالبه باید متضمن ارزش واقعی برای پیگیری باشد.
- ۲- روش سنجیده و درست برای پیگیری مطالبه اتخاذ شود.
- ۳- مرجع شناسی درست برای دریافت مطالبه صورت گیرد.
- ۴- زمان مناسب برای مطالبه‌گری انتخاب گردد.

نکات پیرامونی در خصوص مطالبه‌گری:

یک فرد مطالبه‌گر باید ابتدا رصدگر و ناظر قوی تربیت شود یعنی خوب و بد محیط را به درستی شناسایی و سپس مدیریت حل مسئله کند و به صورت عقلانی و نه هیجانی و ویران‌گر حل نماید. پس می‌توان دو گام اولیه برای تربیت مطالبه‌گر درمقابل تربیت تسلیم و منفعل را اینگونه بیان کرد:

گام اول رصدگری قوی

گام دوم اقدام عاقلانه برای حل مشکل

بعنوان مثال تعریف پروژه‌های کوتاه مدت برای مطالعه و پیگیری توسط نوجوانان مثل موضوعات مجموعه ها، حل مشکلات اوقات فراغت در فضای مسجد و محله، انجام پروژه‌های محلی مثل کتابخانه یا بازارچه‌های خیریه، کمک به نیازمندان محله.... که به نوجوان حس مفید بودن و تحسین شدن می دهد و سبب ادامه مطالبه‌گری در عمل شود.

شاخصه‌های مطالبه‌گری:

۱- امید و امیدآفرینی

رهبر انقلاب تاکید می‌کنند: "بحمدالله جوان‌های ما سرشار و لبالب از امیدند. به کوری چشم دشمن که می‌خواهد امید را در دل‌ها از بین ببرد، این فروغ را، این روشنی را از دل‌ها بزدايد،

بحمدالله امید در کشور زیاد است؛ این امید را بایستی حفظ کرد^{۳۵}

از آنجایی که در مبحث مطالبه‌گری امید یکی از لازمه‌های مهم و اساسی تربیت مطالبه‌گری به صورت خاص مطلب کوتاهی در مورد امید بیان می‌داریم.

ایجاد ناامیدی در نوجوان و در جامعه، به طرق مختلف انجام می‌شود:

۱- سیل اخبار منفی در جامعه و در رسانه‌ها

۲- ناتوان نشان دادن فرد برای حل مشکلات بزرگ

رهبر انقلاب می‌فرمایند: "اگر امید نباشد هیچ‌کدام از کارهای بزرگ انجام نمی‌گیرد"^{۳۶}

متأسفانه اخیراً در جامعه و مبادی ورودی تربیت یک نوجوان هر دو این دو عامل ناامیدکننده به وفور وجود دارد هم از طریق رسانه‌ها موج اخبار منفی وجود دارد و هم ناتوان نشان دادن انسان برای رسیدن به اهداف خود به دلیل عوامل بیرونی و غیر

^{۳۵} ۱۷ مهر ۹۸

^{۳۶} ۴ مهر ۹۸

قابل تغییر بزرگ جلوه داده می‌شود و در برخی موارد توانمندی حل مساله صرفا با اتکاء به نیروی خارجی امکان‌پذیر جلوه داده می‌شود.

رهبر انقلاب می‌فرمایند: "من با ناامید شدن بشدت مخالفم....در مقابل مشکلات اگر بنا بود ناامید بشویم آن نسل‌های قبل از شما اصلا حرکتشان متوقف می‌شد و ما امروز در همان دوران طاغوت و انجماد و عقب‌ماندگی وابستگی و فساد بودیم... هیچ چیز برای شمای جوان موجب ناامیدی نباید بشود. این کشور همان کشوری است که از یک وضعیت به شدت اسف‌بار به اینجا رسیده که شما جوان می‌توانید برچسب نخبگی به خودتان بزنید. نا امیدي سم است. این را بدانید هیچ بهانه‌ای مجوز ناامیدی نمی‌شود.^{۳۷}

از وظایف مربی و مجموعه‌های تربیتی ایجاد فضای پرامید با تکیه بر توانمندی بومی و نشان دادن افق تمدن اسلامی در سایه مبانی توحیدی در عالم است تا فضای رخوت و سستی را از نوجوان دور کرده و با ایجاد فرصت‌های کوچک برای رسیدن به اهداف تعریف شده کوتاه مدت روحیه تلاش‌گری برای رسیدن به اهداف کلان را پرورش دهد.

۲- تحول خواهی

از شاخصه‌های مهم دیگر مطالبه‌گری، تحول خواهی است.

رهبر انقلاب: "امام ما امام تحول بودند ما قادر هستیم در بخش‌های مختلف تمدنی کشور و نظام تحول ایجاد کنیم. از بنده جوانان نخبگان و مردم انتظار است به فکر ایجاد تحول در بخش‌های مختلف باشیم.

ایشان همچنین می‌فرمایند: "بی تردید تحول خواهی رقم زدن اتفاقی سترگ و طرحی نو در انداختن و خروج از سکون و یکنواختی در مساله‌ای معین است."

۱- تحول صحیح نیازمند پشتوانه فکری است. بدون پشتوانه فکری یک حرکت هیجانی و زودگذر است.

۲- تحول صحیح نباید با استحاله فکری اشتباه شود یعنی به بهانه تحول خواهی در دام استحاله فکری و تمایل به اندیشه خارجی باشد.

۳- تحول خواهی مبتنی بر عقلانیت کارکرد یک انقلابی مطالبه‌گر است. بدون دوراندیشی و آینده‌نگری تحول خواهی درست و منطقی اتفاق نمی‌افتد.^{۳۸}

خلا تحول‌خواهی در دوره تربیت نوجوانی، عدم مسئولیت‌پذیری فعال برای پیشرفت و رفع عیوب جامعه است که ریشه آن مصرف‌گرا بودن نوجوان است.

رویکرد و گرایش‌ات فطری مطالبه‌گری در نوجوان

گرایش‌ات فطری و ذاتی که برای فعال کردن مطالبه‌گری در نوجوان وجود دارد و می‌تواند زمینه‌ساز یک تربیت مطالبه‌گر صحیح شود.

- نیاز و ویژگی خاص نوجوان در کشف محیط پیرامون و دادگری
- کمال‌گرایی در نوجوان و دیدن مشکلات به صورت حقیقی
- قدرت حل مسئله و خلاقیت که خاص این دوره است
- نیاز به احساس شایستگی و خوب دیده شدن توسط محیط و اطرافیان

متربی در این سن به درستی و واقع‌بینانه توانای رصد اطراف خود را دارد و با کمال‌گرایی وی نسبت به محیط خود،

باعث فعال شدن حس مطالبه‌گری درون او می‌شود و قدرت خلاقیت نوجوان سبب حل مسئله از راه‌های متنوع را بدنبال خواهد داشت.

از طرفی نیاز فطری به خوب دیده شدن و شایسته عرضه کردن خود سبب می‌شود که اصلاح و مطالبه‌گری او مورد تحسین قرار گیرد و برای او اقناع ذاتی در پی خواهد داشت که خود انگیزه ای برای مطالبات بعدی خواهد شد.

پس اولین گام برای تربیت مطالبه‌گری فعال کردن و پرور کردن نیازهای فطری مطالبه‌گری در نوجوان است. مطالبه‌گری به صورت ذاتی در همه نوجوانان است ولی نیازمند یک مربی و راهنماست که مسیر درست را به او نشان دهد.

الزامات و بایدهای مطالبه‌گری

۱- مسئولیت‌پذیر بودن متربی

۲- متوقع شدن نوجوان از خود نه از محیط و دیگران

۳- منصف بودن در مطالبه‌گری متناسب با شرایط و زمان

چگونه گرایش مطالبه‌گری را در متربی متداوم کنیم؟

۱- برای تداوم مطالبه‌گری بعد از فعال کردن نیازهای فطری و ذاتی او که کسب احترام اجتماعی از طریق تاثیر مثبت در محیط است و شرایط دیده شدن، نشان دادن و معرفی نزدیک یک الگوی موفق که ترجیحاً در شرایط سنی همسان و شرایط نزدیک به نوجوان باشد، توقع از خود را در نوجوان روزه‌روز بیدارتر می‌کند مثلاً یک فرد ورزشکار موفق مخترع یا سرپرست خانوار.

۲- حضور در جمع‌های با انگیزه و مطالبه‌گر به عنوان گروه دوستی که سه محصول در پی دارد، اولاً سبب حرکت و مطالبه‌گری می‌شود ثانیاً موجب درک نزدیک الگوپذیری و الگو دیدن به صورت عملی می‌شود و ثالثاً رشد احساس مسئولیت به صورت عینی اتفاق می‌افتد.

جمع بندی

- ۱- انگیزه‌سازی از طریق پیدا کردن نیازهای فطری
- ۲- امید به آینده و روحیه درمان‌گری
- ۳- آموزش رصدگری قوی و واقع‌بینانه به دور از تعصب

- ۴- توانایی حل مسئله و بارور کردن خلاقیت
- ۵- آموزش روش درست مطالبه‌گری با رعایت الزامات آن
- ۶- تایید و تشویق و دیده شدن اتفاقات خوب و بد در جامعه و درکنار مجموعه‌هایی با رویکرد جمعی مطالبه‌گری.

در بیانات مقام معظم رهبری در مواقعی که حرف از آرمان انقلاب است ایشان مطالبه‌گری، عدالت‌خواهی و عزت نفس را نوعی نیاز فطری تلقی می‌کنند و در این راستا می‌فرمایند: "نسبت به نیازهای فطری خود هم مطالبه‌گر باشید."

رهبر حکیم انقلاب در جای دیگر می‌فرمایند: "تحقق مطالبه‌ها لازمه‌اش حضور جوانان پرشور و با انگیزه در صحنه فکر و تلاش برای حل مشکلات و رفع کامل مشکلات و تزریق جوانان مومن و پرانگیزه و متعهد به این دستگاه است."

الزامات تربیت انقلابی دخترانه

جایگاه و منزلت زنان و دختران

زنان و دختران نیمی از افراد جامعه را تشکیل می‌دهند و تاثیرگذار بر نیمه دیگر جامعه هستند.

امام خمینی، زن را مبدأ خیرات و سعادت می‌دانست و می‌خواست از وجود زن در ارتقا و تعالی جامعه استفاده کند، او را موجودی بس باکرامت و باعظمت می‌دید که سعادت و شقاوت جامعه تا حد زیادی به دست اوست.

از دیدگاه امام خمینی (ره) زن نه فقط با حضور مثبت و سازنده خود در جامعه، بلکه با حضور در روان و ذهن مردان و فرزندان در خانواده و در نهایت با حضور در روحیات جامعه، مسیر اصلی جامعه و تکامل انسانی را تعیین می‌کند. بنابراین، زنان در هر جامعه‌ای تعیین‌کننده مسیر حرکت آن جامعه‌اند.

رهبر معظم انقلاب نیز می‌فرمایند: "امروز این راهی که ملت اسلام، در پیش گرفته است - راه تحقق آرمان‌های اسلامی - راه نجات انسان‌ها، راه دفع ظلم، راه شکستن بت‌های زر و زور قدرت در دنیاست؛ بایستی این راه را درست شناخت و از آن پاسداری و حراست و حفاظت کرد. به اراده‌های قوی، به دل‌های محکم و ظرفیت‌های بالا احتیاج است؛ و این جز با تربیت الهی و اسلامی مرد و زن ما امکان‌پذیر نیست. صلاح زنان در جامعه، به دنبال خود، صلاح مردان را هم می‌آورد. نقش زنان در این مورد، جزو نقش‌های برجسته و شاید نقش اول است."

حفظ کرامت زنان در جامعه ، توجه به حقوق آن‌ها و تلاش در جهت فراهم ساختن بستری برای تربیت صحیح آن‌ها بسیار اهمیت دارد.

امروزه متأسفانه به دلایل مختلف از جمله نگرش‌های غیر صحیح به تربیت دختران (نگاه‌های متحجرانه ، ناقص و غیر سیستمی) هجوم نگرش‌های رقیب (مدرنیته و تفکر مادی غرب ، فمینیسم در همه موج‌ها) و عدم تبیین درست و بروز از بینش اسلامی در مورد زن و دختر در جامعه شاهد پدید آمدن بحران هویت در دختران هستیم.

از همین رو پرداختن به این موضوع اهمیت بسیاری دارد.

ما در این جزوه و در بحث الزامات تربیت دختر انقلابی ، تلاش نموده ایم ابعاد بینشی، گرایشی و رفتاری نقش دختران را مرور نماییم و به نقش‌های دختران با توجه به سه رکن هویتی (فردی، خانوادگی و اجتماعی) به صورت گذرا بپردازیم.

هر چند که مطالب بسیار بیشتر از این بوده و به شدت نیازمند تلاش و صرف وقت کافی جهت مطالعه و تدوین می‌باشد.

برای اصلاح بینش دختران نسبت به خود و افزایش کرامت و عزت نفس آن‌ها توجه دادن ایشان به پاره‌ای از مبانی انسان شناختی دینی بسیار ضروری و یاری‌رسان است.

با بررسی جهان‌بینی اسلامی پیرامون انسان متوجه می‌شویم که پروردگار عالم در مقامات و کمالات انسانی، خلیفه‌اللهی انسان، حتی مراتب خلقت و زیبایی‌های آفرینش و همه امور از این دست نگاه جامع دارد. در مراتب انسانی جنسیت مطرح نبوده و زن و مرد یکسان هستند.

از طرفی بر اساس مطالعات مبنایی تفاوت‌های آفرینشی زن و مرد بدلیل نقش‌های متفاوت ایشان در نظام هستی بوده و خداوند متعال دختران را بر اساس ماموریت‌های ویژه و متفاوت زنان در عالم از نظر ظرفیت‌های جسمی روانی و روحی به گونه‌ای آفریده که بتوانند از عهده انجام این رسالت‌ها و نقش‌ها بر بیایند. از سوی دیگر با ملاحظه دقیق می‌توانیم بفهمیم که نقش دخترانه در فرایند تربیتی، سازماندهی اجتماعی، پیشبرد اهداف انسانی و ... اساسی است. بنابراین باید مورد توجه خاص قرار بگیرد.

پایه نقش‌های فردی، خانوادگی (به طور ویژه همسری و مادری) و اجتماعی بانوان در آینده، نقش دخترانه است که خداوند متعال در متن تکمیل و آفرینش مستقر کرده و ظرفیت‌ها مقدمات و استعدادهایش را فراهم نموده است. بنابراین اگر این نقش به خوبی توصیف و شناخته شود علاوه بر اینکه دختر امروز می‌تواند

از عهده نقش‌های خاص خود برآید می‌تواند فردا هم به عنوان مربی و عضو فعال جامعه نقش‌آفرینی نماید. از همین رو است که این بخش قابلیت سرمایه‌گذاری بیشتری دارد.

این نقش را می‌توان در سه حوزه **بینشی، گرایشی، رفتاری** مورد بررسی قرار داد.

ابعاد بینشی نقش دخترانه

خودآگاهی دخترانه

توجه دادن دختران به این نکته که در نگاه اسلامی دارای شان و ارزش و جایگاه ویژه هستند.

نکات بسیار زیادی در روایات وجود دارد که به امتیازات و جایگاه ویژه دختران اشاره می‌کند.

کلمه **ریحانه** که در فرهنگ اهل بیت و کلمات پیامبر بسیار به کار برده شده است؛ در روایت از امام صادق، حضرت روحانی بودن دختر را اینگونه یادآوری می‌فرمایند دختر دسته گل خوشبویی است که در اختیار تو است و می‌توانید از او فیض ببرید و روزی او به دست خدا است.

امام موسی بن جعفر نیز مشابه چنین روایتی را از امیرالمومنین اینگونه نقل می‌فرماید: وقتی به پیامبر اکرم بشارت می‌دادند که خدا به شما دختر عطا کرده است حضرت می‌فرمود این دسته گلی است که خداوند متعال به من داده و روزی او را نیز صاحب و خالقش عطا می‌کند.^{۳۹}

فضیلت تعدد وجود دختران در خانه جایگاه دختران را متذکر می‌شود فضیلتی که بیش از هر کس متوجه پدر خانواده است.

رسول خدا می‌فرمایند:

هر خانه‌ای که در آن دختر باشد، هر روز دوازده برکت و رحمت از آسمان ارزانی‌اش می‌شود و زیارت فرشتگان از آن خانه قطع نمی‌گردد، در حالی که در هر شبانه روز برای پدر آن دختران عبادت یکسال نوشته می‌شود.^{۴۰}

^{۳۹} من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۸۲

^{۴۰} مستدرک الوسائل ج ۱۵

همنشینی با رسول خدا بشارت عظیمی است که فرمودند: هر کس سرپرستی دو یا سه دختر را داشته باشد، با من در بهشت خواهد بود.^{۴۱}

پیامبر اکرم می فرمایند: کسی که خداوند متعال دختری به او عنایت کرده باشد خداوند خودش او را به صورت خاص یاری می کند و برکت می دهد و مشمول آمرزش خود قرار می دهد.^{۴۲}

در برخی از روایات نیز به حق تقدم دختران بر پسران در هدیه گرفتن و محبت کردن به آنها اشاره شده است.^{۴۳}

نتیجه اینکه روایات شورانگیز مذکور درباره دختران برای جریان تربیتی جامعه بسیار مسئولیت آفرین است، از کنار هم نهادن این روایات مشخص می شود که سرمایه های اصلی برای پیشرفت و تعالی انسانیت در اختیار دختران است خداوند متعال سرمایه اصلی را در

^{۴۱} مستدرک الوسائل ج ۱۵

^{۴۲} همان

^{۴۳} وسایل الشیعه ج ۱۵

^{۴۴} پایگاه اطلاع رانی حوزه آثار و ثمرات دنیوی دختر داشتن

روح و جان و جسم ایشان تعبیه کرده است. آگاهی یافتن دختران از این ویژگی‌های ممدوح و ظرفیت‌ها و ارزش‌های واقعی دخترانه و چگونگی حفظ و کنترل آن برای رسیدن به جایگاه راستین یک دختر در عالم برای تقبل مسئولیت تربیتی جهان یه عنوان نیروی نرم‌افزاری تمدن ساز، می‌تواند برای آنان بسیار جذاب و انگیزه‌بخش باشد. اگر دختران متوجه جایگاه خود در اندیشه اسلام ناب باشند موجب ارتقاء عزت نفس آن‌ها خواهد شد و از سوی دیگر افزایش سرمایه عزت و کرامت نفس مانع بسیاری از آسیب‌ها و هجمه‌های تربیتی است و این وظیفه مهم به عهده مربیان عزیز نوجوان است.

آشنایی با بانوی تراز اسلامی

تربیت دختران ما باید در مسیر رسیدن ایشان به جایگاه رفیع زن اسلامی با همه مولفه‌هایش باشد. بهترین ترسیم از این جایگاه را میتوان در بیانات رهبر انقلاب جستجو نمود؛ براین اساس میتوان گفت ؛ اسلام به زن نگاهی عزت‌بخش،

کرامت آفرین و رشددهنده دارد و برای زن هویت و شخصیتی مستقل قائل است. زن اسلامی، با ایمان، عفیف، متصدی مهم‌ترین بخش تربیت انسان است، اثرگذار در اجتماع، دارای رشد علمی و معنوی، مدیر کانون بسیار مهم خانواده، مایه آرامش جنس مرد؛ دارای خصوصیات زنانگی مثل لطافت، مثل رقت قلب، مثل آمادگی دریافت انوار الهی است.

رهبر انقلاب در مورد هویت مستقل و کرامت آفرین زن اسلامی نظرات بلند و راقی دارند. با توجه به رویکرد تربیت نوجوان و کاربردی بودن مطالب جزوه حاضر، پرداختن به مشروح نظریات رهبر انقلاب در باب بانوان و الگوی زن اسلامی، در این مجال نمیگنجد و تنها در ادامه به نمونه ای از کلام ایشان اشاره می‌گردد، هرچند تلاش نموده ایم روح حاکم بر جزوه منطبق بر نگاه ایشان باشد.

رهبری در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی "زنان و بیداری اسلامی" در سال ۹۱ می‌فرمایند: "زن در محیط اسلامی رشد علمی، شخصیتی، اخلاقی، سیاسی می‌یابد و در اساسی‌ترین

مسائل اجتماعی در صفوف مقدم قرار دارد. اما همچنان زن باقی می‌ماند و به این مسئله افتخار می‌کند."

همچنین می‌فرمایند: "اگر جامعه اسلامی بتواند زنان را با الگوی اسلامی تربیت کند - یعنی الگوی زهرایی، الگوی زینبی، زنان بزرگ، زنان باعظمت، زنانی که میتوانند دنیا و تاریخی را تحت تأثیر خود قرار دهند - آن وقت زن به مقام شامخ حقیقی خود نائل آمده است."

در کلام رهبر حکیم انقلاب "فکر رشد زنان از لحاظ معنوی و اخلاقی، بایستی یک فکر رایج در میان خود زنان باشد. خود بانوان باید بیشتر به این مسأله بپندیشند. خود آنها به معارف، به معلومات، به مطالعه و به مسائل اساسی زندگی رو کنند."^{۴۵}

ابعاد گرایشی نقش دخترانه

پس از اصلاح تفکر دختران نسبت به جایگاه دختری و آشنایی آنان با الگوی صحیح هویت بانوی اسلامی توجه به تعریف و

^{۴۵} دیدار جمعی از بانوان سال ۷۶

اصلاح گرایشات دخترانه بر اساس تعریفی از پیامبر اکرم (ص)
می پردازیم.

در حوزه **گرایشی** بنا بر حدیث پیامبر اکرم (ص)^{۴۶} صفاتی در
وجود دختران قابل پرورش و تثبیت هستند که قطعا در آینده
برای ایفای نقش ها مؤثر خواهند بود.

- مُلَطَّفَات (لطف کننده)
- مُجَهِّزَات (آماده به کار و اقدام)
- مونسات (صمیمی و انس گیرنده)
- مُبَارَكَات (پربرکت)
- مُفَلِّیَات (ظریف نگر و هنرمندانه نگر)
- مُجَهِّدَات (کوشابودن)
- باکیات (رقیق القلب بودن)
- مُمَرِّضَات (پرستار بودن)

و البته به فرموده رهبر حکیم انقلاب "عزت و
شرف و سربلندی دختر و پسر به انسانیت و تقوی

^{۴۶} مستدرک الوسائل ج ۱۵

و پاکدامنی و بلندنظری آنهاست." که در بحث
معنویت به آن پرداخته شد.

ابعاد رفتاری دخترانه

در حوزه‌ی رفتاری دختران نوجوان با توجه به
آسیب‌های موجود به عناوین زیر می‌توان پرداخت.

- حیا
- صبر
- آداب معاشرت با اطرافیان (با دو رویکرد
استفاده از هوش هیجانی و بهره‌مندی از
اخلاق اسلامی)
- اهتمام به سلامت و قوت جسمی با رویکرد
دخترانه
- انتخاب مسیر علمی متناسب با ظرفیت‌های
دخترانه
- مولد بودن (توجه به روحیه‌ی فطری و
خلاقیت و زایش در دختران)

نکاتی برای مربی

❖ بهتر است مربی خود با مطالعه دقیق این آیات و روایات
و تسلط بر مفاهیم در حلقه‌های گفتگو پیرامون آن با

دختران صحبت کند و چرایی این همه توجه به دختران را در متون اصلی دینی از زبان خود دختران بجوید.

حتی می‌توان با سپردن مسئولیت جستجو و تحقیق‌های کوتاه در گروه‌های دو الی سه نفره و ترتیب دادن مسابقه و لیگ‌هایی برای ارائه‌ی بخش این تحقیقات (حتی در حد یافتن بهترین جواب به سوال مربی) دختران را به دقت و مطالعه بیشتر ترغیب کند.

دقت کنیم که در تربیت و هویت بخشی به دختران اصول: کرامت نفس، رحمت و مودت، انس، نفی ظلم و حریت (با تاکید بر حقوق انسانی)، ولایت‌پذیری، زیبایی‌شناسی، حفظ ظرافت و لطافت اهمیت بسیار دارد.

❖ یکی از اصلی‌ترین راهبردها جهت پیشبرد مناسب

برنامه‌های تربیتی آشنا ساختن دختران با الگوهای تاریخی یا معاصر می باشد. به عنوان مثال یکی از بانوان الگو در همین زمان ما به فرموده رهبر حکیم

انقلاب،^{۴۷} یک زن جوانِ شجاعِ عالمِ متفکرِ هنرمندی به نام خانم «بنت‌الهدی» - خواهر شهید صدر - است که توانست تاریخی را تحت تأثیر خود قرار دهد، ایشان می‌فرمایند: "عظمت زنی مثل بنت‌الهدی، از هیچ‌یک از مردان شجاع و بزرگ کمتر نیست. حرکت او، حرکتی زنانه بود؛ حرکت آن مردان، حرکتی مردانه است؛ اما هر دو حرکت، حرکت تکاملی و حاکی از عظمت شخصیت و درخشش جوهر و ذات انسان است.

آگاهی یافتن نسبت به ابعاد مختلف زندگی فرد الگو، بینش و انتخاب‌هایش و نهایتاً سبک زندگی او می‌تواند بسیار مؤثر باشد.

از سوی دیگر آشناساختن دختران با نمونه‌های انحرافی در اندیشه مقابل و فرجام پیروان آن جریان نیز در هویت‌بخشی به دختر نوجوان مؤثر است.

نکته مهم این است که دختر نوجوان باید کشف کند که چه کسی هست و چه کسی نیست. چه راه و مکتب و فردی را دوست دارد و چه چیزهایی را دوست ندارد.

هر دو در هویت بخشی مهم است و هیچ کدام بدون دیگری نتیجه بخش نیست.

نقش های دختران براساس ارکان هویتی (فردی، خانوادگی، اجتماعی)

در پرداختن به چپستی نقش های دختران لازم است ماهیت هویت دختر انقلابی واکاوی گردد و براساس آن جایگاه و وظایف دختران ترسیم گردد.

پیر واضح است که هر انسانی در نظام خلقت در صورتی به طور همه جانبه رشد می نماید که به هر سه حوزه فردی، خانوادگی و اجتماعی توجه نموده و در همه آن ها متناسب با جایگاه و وظایفش نقش آفرینی کند؛ این سه رکن غیرقابل حذف و جایگزینی هستند. این نکته برای دختران و بانوان نیز صادق است ولی متأسفانه در نظام های تربیتی غلط (چه متحجرانه و چه غرب گرایانه) عمداً مورد غفلت قرار گرفته و با پرداختن کاریکاتوری به قسمتی از آن مواجه هستیم. به نظر میرسد در قدم اول بایستی مربیان و بالتبع دختران متوجه این سه وجه بوده و برای رشد و بالندگی هر سه گانه تدبیر داشته باشند.

«خواهش می‌کنم دختران جوان و تحصیل کرده و بانوان آگاه و هوشمند به نکته‌ای که می‌خواهم بگویم، درست توجه کنند: زن را از سه دیدگاه می‌شود مورد ملاحظه قرار داد تا بینش اسلامی نسبت به او آشکار شود.

یکی نقش زن به عنوان انسانی در راه تکامل معنوی و نفسانی است که در این دیدگاه، زن و مرد با یکدیگر هیچ تفاوتی ندارند... دیدگاه دوم، در زمینه فعالیت‌های اجتماعی، سیاسی، علمی و اقتصادی است. از نظر اسلام، میدان فعالیت و تلاش علمی و اقتصادی و سیاسی برای زنان، کاملاً باز است.

دیدگاه سوم، نگاه به زن، به عنوان یک عضو در خانواده است که این از همه مهمتر به نظر میرسد.» ۴۸

«در اسلام، برای فعالیت زنان، سه عرصه معین شده است اول، عرصه تکامل و رشد معنوی خود زن است. عرصه دوم، عرصه فعالیت‌های اجتماعی است؛ بخش سوم - که آن هم بسیار مهم است - بخش خانواده است.» ۴۹

۴۸ بیانات رهبری در اجتماع زنان ارومیه ۷۵/۶/۲۸

۴۹ بیانات رهبری در دیدار بانوان خوزستان ۷۵/۱۲/۲۰

❖ در تبیین این مورد لازم است مربیان عزیز ترسیم کامل و همه جانبه از الگوی زن اسلامی برای دختران داشته باشند

"هویت اسلامی این است که زن در عین این که هویت و خصوصیت زنانه خود را حفظ میکند - که طبیعت و فطرت است و برای هر جنسی خصوصیات آن جنس ارزش است - یعنی آن احساسات رقیق را، عواطف جوشان را، آن مهر و محبت را، آن رقت را، آن صفا و درخشندگی زنانه را برای خود حفظ میکند، درعین حال، هم باید در میدان ارزشهای معنوی - مثل علم، مثل عبادت، مثل تقرب به خدا، مثل معرفت الهی و سیر وادیهای عرفان - پیشروی کند، هم در عرصه مسائل اجتماعی و سیاسی و ایستادگی و صبر و مقاومت و حضور سیاسی و خواست سیاسی و درک و هوش سیاسی، شناخت کشور خود، شناخت آینده خود، شناخت هدفهای ملی و بزرگ و اهداف اسلامی مربوط به کشورهای اسلامی و ملتهای اسلامی، شناخت توطئه های دشمن، شناخت دشمن، شناخت روشهای دشمن باید روزبه روز پیشرفت کند و هم در زمینه ایجاد عدل و انصاف و محیط آرامش و سکونت در داخل خانواده باید پیشرفت داشته باشد. اگر قوانینی لازم است، اگر تصحیح و اصلاحی در مسائلی که به این جا منتهی

میشود، لازم است، زنان، زنان باسواد، زنان آگاه، زنان بامعرفت، در همه این میدان‌ها بایستی پیشروی کنند؛ الگوی زن را نشان بدهند؛ بگویند زن مسلمان زنی است که هم دین خود را، حجاب خود را، زنانگی خود را، ظرافت‌ها و رقّت‌ها و لطافت‌های خود را حفظ می‌کند؛ هم از حق خود دفاع می‌کند؛ هم در میدان معنویت و علم و تحقیق و تقرّب به خدا پیشروی می‌کند و شخصیت‌های برجسته‌ای را نشان می‌دهد و هم در میدان سیاسی حضور دارد. این می‌شود الگویی برای زنان.^{۵۰}

نقش فردی دختران :

به طور کلی در این زمینه میتوان به این موارد اشاره نمود:

- یکسان بودن زن و مرد در بعد فطری و انسانی، قابلیت

رشد معنوی و رسیدن به مقامات انسانی و الگو شدن برای سایرین :

تاکید قرآن بر امکان یکسان رشد معنوی و تعالی روحی و نفسانی زن و مرد با قراردادن این دو کنار هم در آیات کریمه «ان المسلمین والمسلمات والمؤمنین والمؤمنات والقانتین و

القانتات و الصادقین و الصادقات و الصّابرين و الصّابرات و
الخاصین و الخاصات و المتصدّقین و المتصدّقات و الصّائمین و
الصّائمات و الحافظین فروجهن و الحافظات و الذاکرین اللّٰه کثیراً و
الذاکرات». ۵۱

مثال آوری قرآن از دو بانوی مؤمن حضرت مریم(س) و حضرت
آسیه(س) بعنوان عنصر مومن برجسته تاریخ برای همه مؤمنین
(نه فقط بانوان) : «و ضرب اللّٰه مثلاً للّٰذین آمنوا امّرات
فرعون...» ۵۲

- یکسانی زن و مرد در بهره از نعمت عقل و امکان رشد
عقل و لزوم پرورش عقلانیت در دختران

مربیان عزیز برای مطالعه بیشتر در این زمینه و همچنین آشنایی
با نمونه های زنان حکیم در طول تاریخ میتوانند به کتاب « زن
در آینه جمال و جلال » نوشته آیه الله جوادی آملی ذیل ذیل
عنوان زن در برهان، مراجعه نمایند.

- نقص نبودن تفاوت های ساختار زن و مرد

۵۱ سوره احزاب ، آیه ۳۵

۵۲ سوره تحریم، آیه ۱۱

«برای فطرت زن، آن ساختمان ظریف لازم است. چیزی که تصوّر می‌شود نقص است، نقص نیست. این که جسم زن از لحاظ قوای متوسط، از جسم مرد ظریفتر و کوچکتر است، نقص نیست. بزرگ بودن و هیکل مند بودن هم کمال نیست

این که به اسلام، یا به هر مکتبی نسبت داده شود که زن اساساً به طور طبیعی دارای یک نقص است، غلط است. خود وجود فاطمه‌ی زهرا سلام‌الله‌علیها، این را نشان می‌دهد. که زن می‌تواند به این حد برسد... به آن مقامات عالی معنوی و عرفانی و آن حکمت و آن گویندگی و آن تحلیل مسائل سیاسی و اجتماعی و آن آینده‌نگری و آن قدرت برخورد با عظیم‌ترین مسائل زمان خود رسیده است و همه‌ی این‌ها را دارد.»^{۵۳}

- ویژگی‌های طبیعی جنس زن، زمینه ایفای بهتر نقش‌های زن و بستری رشد او.

لطافت طبع زن موجب زمینه بیشتر برای دریافت انوار الهی و رشد عرفانی اوست، چنانچه عاطفه و ظرافت ابزار مدیریت و اثرگذاری زن بخصوص در محیط خانه می‌باشد.

- شخصیت قوی‌تر و مستحکم‌تر زن نسبت به مرد و

تاثیرگذاری بیشتر او علیرغم ظرافت جسمانی

«برخلاف آنچه که معروف است، در بین این دو جنس، آن جنس قویتر زن است. زنها قویتر از مردهايند. زنها می توانند با تدبیر و با ظرافت، مرد را در دست خودشان بچرخانند؛ انسان، هم در تجربه این را مشاهده می کند، هم با قیاسهای فکری و عقلی این را می تواند اثبات بکند. این واقعیتی است؛ زن ها این توانایی را دارند، منتها با ظرافت؛ ظرافتی که می گوییم، تنها ظرافت در ترکیب جسمانی و ساختمان جسمانی نیست، بلکه ظرافت در فکر و اندیشه و تدبیر و دستگاه تصمیم گیری است که خدای متعال در زن قرار داده. ۵۴»

نقش‌های خانوادگی دختران

"مسئله‌ی خانواده، مسئله‌ی بسیار مهمی است؛ پایه‌ی اصلی در جامعه است، سلول اصلی در جامعه است. نه اینکه اگر این سلول سالم شد، سلامت به دیگرها سرایت می‌کند؛ یا اگر ناسالم شد، عدم سلامت به دیگرها سرایت می‌کند؛ بلکه به این معناست که اگر سالم شد، یعنی بدن سالم است. بدن که غیر از سلول‌ها چیز دیگری نیست. هر جهازی، مجموعه‌ی سلول‌هاست. اگر ما توانستیم سلول‌ها را سالم کنیم، پس سلامت آن جهاز را داریم. مسئله اینقدر اهمیت دارد." در راستای تشکیل این نهاد ارزشمند در بیان رهبر انقلاب ازدواج نعمت بزرگ الهی ۵۰ اولین گام تشکیل کانون خانواده _ به‌عنوان اصل و محور اسلام - می‌باشد.

یکی از مهمترین حکمت‌های تفاوت‌های فردی زن و مرد به نقش‌های ایشان در خانواده بر می‌گردد که اگر به خوبی به آن

۵۵ «نعمت ازدواج - چه برای پسر، چه برای دختر - نعمت بزرگی است که خیلی‌ها توجه ندارند. اینکه خدای متعال به شما توفیق بدهد و کمک کند که همسر خوبی پیدا کنید، یکی از بزرگ‌ترین نعمتهای الهی است؛ این نعمت را باید شکر بکنید.»
بیانات مشهد مقدس ۹۸/۱/۱

واقف باشند می‌توانند موجب تعالی خانواده و بالتبع جامعه خود شوند.

"مرد در چشم زن مظهر اعتماد، نقطه اتکا، نقطه اعتماد هست. محبت خودش را به او در این قالب ترسیم می‌کند، این دو تا دو نقش جداگانه است از یکدیگر و هر دو نقش لازم است؛ مخلوط کردن این دو نقش کاری برخلاف طبیعت انجام دادن و ضایع کردن یک زمینه خوب است. ... مرد نقطه اتکاء در زمینه مسائل ظاهر زندگی، زن به‌نوبه خود نقطه اتکاء برای مسائل روحی و معنوی زندگی (است). دریایی ست از انس و محبت و می‌تواند، مرد را در آن فضای محبت‌آلود از همه غصه‌ها و غم‌های خودش خارج کند. اینها توانایی‌های مرد و توانایی‌های زن است، توانایی‌های روحی آنهاست." ۵۶

موارد زیر را می‌توان بعنوان زیرشاخه‌های مهم در بحث ازدواج و تشکیل خانواده مورد بررسی قرار داد.

- آگاهی از ارزش تشکیل خانواده در مبانی اسلامی و
- آمادگی‌های روحی و توانمندی لازم برای آن
- معیارهای صحیح انتخاب همسر
- آگاهی از ابعاد خانواده انقلابی (ارزشی)،
- رکنیت زن، آرامش‌بخشی، لزوم آماده شدن برای
- ایفای نقش رکن و مدیریت امور خانواده
- تعریف درست کدبانوگری زن در خانه ۵۷
- ارزش مادری

نقش دختری و خواهری

با توجه به ویژگی اثرگذاری جنس لطیف زن بر سایرین، دختران با تدبیر می‌توانند در جایگاه فرزند و خواهری بر روی پدران و

---

^{۵۷} «چون مدیر داخل خانه زنان هستند. آن کسی که اداره می‌کند، کدبانو،

یعنی آن کسی که محیط خانواده تحت اشراف اوست. تحت نظارت و تدبیر و مدیریت اوست. خیلی کار پر زحمتی است. خیلی کار ظریفی است. فقط هم ظرافت زنانه از عهده‌ی انجام این کار بر می‌آید. هیچ مردی امکان ندارد بتواند این ظرافتها را رعایت کند.» خطبه‌ی عقد مورخه‌ی ۱۳۸۱/۶/۶

برادران خود تاثیر زیادی داشته باشند ، لقب «ام ابیها» برای حضرت زهرا (س) و روابط خواهرانه حضرت زینب (س) با امام حسین (ع) نمونه‌هایی از این قبیل است.

نقش همسری

در بیان اهمیت نقش همسری در بیانی رهبر انقلاب می‌فرمایند: «زن در خانواده یک نقش همسری دارد؛ این نقش همسری، فوق‌العاده است؛ ولو اصلاً مادری‌ای وجود نداشته باشد... نقش همسری را نباید دست‌کم گرفت. ما اگر می‌خواهیم این مرد در داخل جامعه یک موجود مفیدی باشد، باید این زن در داخل خانه همسر خوبی باشد؛ والا نمی‌شود.»^{۵۸}

اهمیت و تاثیر نقش زنان در نحوه حضور همسرانشان در طول تاریخ نمونه‌های بسیاری دارد، نمونه معاصر آن نقش همسران مجاهدان و شهداست که بسیار مورد توجه رهبری است.

نقش مادری

در آیات و روایات زیادی به اهمیت و قداست مادر و مقام مادری اشاره شده است. در بیان رهبر انقلاب نیز مادر از هر سازنده‌ای،

سازنده‌تر و بارزتر است. ایشان تذکر می‌دهند: "بزرگترین دانشمندان، ممکن است مثلاً یک ابزار بسیار پیچیده الکترونیکی را به وجود آورند، موشک‌های قاره‌پیما بسازند، وسایل تسخیر فضا را اختراع کنند؛ اما هیچ یک از این‌ها اهمیت آن را ندارد که کسی یک انسان والا به وجود آورد و او، مادر است."

عناوین پیشنهادی جهت تبیین نقش مادری در حوزه‌ی بینشی برای دختر نوجوان شامل آگاهی نسبت به جایگاه ارزشمند مادری در مبانی دینی، آشنایی با احکام و حقوق اسلامی مادران، آشنایی با اهداف و شیوه‌های تربیت دینی توسط مادران، الگوی صحیح مادری می‌باشد.

نقش اجتماعی دختران

بر طبق مبانی دینی زن و مرد وظیفه یکسان نسبت به جامعه خود دارند؛ رهبر حکیم انقلاب می فرماید: "زنان هم باید به امور مسلمانان و جامعه‌ی اسلامی و امور جهان اسلام و همه‌ی مسائلی که در دنیا می‌گذرد، احساس مسؤولیت کنند و اهتمام نمایند؛ چون وظیفه‌ی اسلامی است. شاهد بر این معنا، همه‌ی آثار اسلامی است که در این زمینه‌ها وجود دارد و همه‌ی تکالیف اسلامی است که زن و مرد را به طور یکسان، از مسؤولیت اجتماعی برخوردار می‌کند. ۵۹

اسلام وقتی که می‌گوید: «والمؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر» یعنی مؤمنین و مؤمنات در حفظ مجموعه‌ی نظام اجتماعی و امر به معروف و نهی از منکر همه سهمیم و شریکند؛ زن را استثناء نکرده. ما هم نمیتوانیم زن را استثناء کنیم. مسؤولیت اداره‌ی جامعه‌ی اسلامی و پیشرفت جامعه‌ی اسلامی بر دوش همه است؛ بر

۵۹ ۷۵/۱۲/۲۰

۶۰ سوره توبه، آیه ۷۱

دوش زن، بر دوش مرد؛ هر کدامی به نحوی بر حسب توانائی -
های خودشان.^{۶۱}

نقش اجتماعی را می‌توان به دو قسمت پنهان و آشکار تقسیم نمود:

نقش پنهان (غیر مستقیم)

از ویژگی‌ها و خصوصیت‌های ویژه زن، تاثیر محسوس او بر
اعضای خانواده است که از چند بعد قابل توجه می‌باشد: «اولا»
زن اگر در هر میدانی پشتیبان مرد باشد نیروی مرد چند برابر
میشود^{۶۲} ثانيا این زن‌ها هستند که قادرند مردان را به
صحنه مبارزه بکشانند "آن روز که زنان ایران وارد فعالیت
اجتماعی شدند ... مردان این کشور را به دنبال خودشان به
میدان‌های مبارزه کشاندند^{۶۳} ثالثا از خصوصیات دیگر زنان

^{۶۱} ۸۶/۴/۱۳

^{۶۲} دیدار مداحان ۷۱/۹/۲۴

^{۶۳} بیانات در دیدار جمعی از کارگزاران فرهنگی ۲۱/۰۵/۱۳۷۱

این است که وقتی زن خانواده وارد میدانی میشود همسر و فرزندان را هم وارد آن میدان می‌کند^{۶۴}

بانوان ما ضمن آگاهی و توجه به این نقش موثر خود باید با تدبیر و کسب بصیرت تلاش نمایند بهترین عملکرد را در این زمینه برای صلاح جامعه داشته باشند.

رهبر انقلاب می‌فرمایند: "اگر زنان در یک حرکت حضور پیدا نکنند، یک حضور جدی و آگاهانه و از روی بصیرت، آن حرکت به طور مضاعف پیشرفت خواهد کرد. در این حرکت عظیم بیداری اسلامی، نقش زنان، یک نقش بی‌بدیل است و باید ادامه پیدا کند. زنان هستند که همسران خود را و فرزندان خود را برای حضور در خطرناک‌ترین میدان‌ها و جبهه‌ها آماده می‌کنند و تشجیع می‌کنند. ما در دوران مبارزه با طاغوت در ایران و همچنین بعد از پیروزی انقلاب تا امروز، برجستگی نقش زنان را به طور واضح و ملموس مشاهده کردیم و دیدیم^{۶۵}

^{۶۴} «در هر میدانی که زن وارد شود، درحقیقت همه آن خانه را در آن میدان

وارد میکند» دیدار جمعی از زنان ۷۶/۷/۳۰

^{۶۵} بیانات رهبری در اجلاس زنان و بیداری اسلامی ۹۱/۴/۲۱

نقش آشکار (مستقیم)

در کنار نقش پنهان زنان در جامعه، باید نقش‌آفرینی‌های آشکار بانوان هم مورد توجه قرار گیرد و بنا بر تاکیدات رهبری باید میدان برای حضور بانوان در فعالیتهای اجتماعی باز باشد. ایشان می‌فرمایند: " (عرصه‌ی فعالیتهای اجتماعی) اعم از فعالیت اقتصادی، فعالیت سیاسی، فعالیت اجتماعی به معنای خاص، فعالیت علمی، درس خواندن، درس گفتن، تلاش کردن در راه خدا، مجاهدت کردن و همه‌ی میدان‌های زندگی در صحن جامعه. در این جا هم میان مرد و زن در اجازه‌ی فعالیتهای متنوع در همه‌ی میدانها، هیچ تفاوتی از نظر اسلام نیست. اگر کسی بگوید مرد می‌تواند درس بخواند، زن نمی‌تواند؛ مرد می‌تواند درس بگوید، زن نمیتواند؛ مرد می‌تواند فعالیت اقتصادی انجام دهد، زن نمیتواند؛ مرد می‌تواند فعالیت سیاسی کند، زن نمیتواند، منطق اسلام را بیان نکرده و بر خلاف سخن اسلام حرف زده است. از نظر اسلام، در همه‌ی این فعالیتهای مربوط به جامعه‌ی بشری فعالیتهای زندگی، زن و مرد دارای اجازه‌ی مشترک و همسان هستند." ۶۶

البته در شناخت مصداق و نحوه ایفای نقش اجتماعی بانوان ، اصولی وجود دارد که باید دختران و بانوان با شناخت صحیح و کامل از ویژگی های فطری و طبیعی زن، استعداد های خود ، درک درست از زمانه ،اقتضائات و نیاز های آن ، درنظر گرفتن شرایط و امکانات اجتماعی، خانوادگی و فردی خویش و در چارچوب ضوابط و احکام دینی و درنظر گرفتن اولویت هایی مانند حفظ حیات اسلام آن را تشخیص دهند و مجاهدانه وارد آن میدان شوند. ۶۷

مسلم است که با توجه به ظرفیت و توانمندی های وجودی زنان با ایمان از یک سو و نیاز جامعه ی جدید به حضور مستقیم آنان در فعالیت های اجتماعی، نباید هیچ یک از این فعالیت ها در عرصه خانوادگی و اجتماعی مانع دیگری و مانع رشد فردی و معنوی زن شوند.

لذا رهبر حکیم انقلاب می فرماید: " بعضی افراط می کنند، بعضی تفریط می کنند. بعضی می گویند چون فعالیت اجتماعی اجازه نمیدهد به خانه و شوهر و فرزند برسیم، پس فعالیت اجتماعی

^{۶۷} تفصیل هر یک از این موارد را میتوان در کلام رهبری جستجو نمود.

نباید بکنیم. بعضی می‌گویند چون خانه و شوهر و فرزند، اجازه نمی‌دهد فعالیت اجتماعی بکنیم، پس شوهر و فرزند را باید رها کنیم. هر دو غلط است. نه این را به خاطر آن، نه آن را به خاطر این، نباید از دست داد." ۶۸

❖ برای تحقق این امر (رشد هر سه رکن هویتی زن و فعالیت در همه عرصه‌ها) لازم است مربیان عزیز هم بجهت بینشی و هم مهارتی، دختران را تقویت نمایند. در بعد نگرشی این موارد قابل طرح هستند :

آشنایی با جایگاه و رسالت و حقوق زن در اسلام، شناخت مدل‌های درست همسری، مادری و فعالیت اجتماعی، شناخت اجمالی فمینیسم و ضدیت حقیقی آن با زن، قدرت تحلیل اجتماعی و سیاسی در بعد مهارتی مواردی چون :

مهارت برنامه‌ریزی و مدیریت زمان، مدیریت ذهن و عدم کمال‌گرایی، مهارت کار جمعی و تیمی، سواد رسانه‌ای، افزایش سلامتی و شادابی جسمی و ...

رهبر انقلاب می‌فرمایند: "خواهران من! دختران من! بانوان کشور اسلامی! بدانید، در هر زمانی، در هر محیط کوچکی و در هر خانواده‌ای که زنی با این تربیت توانست رشد کند، همان عظمت را پیدا کرد. مخصوصاً صدر اسلام نبود؛ حتی در دوران اختناق، حتی در دوران حاکمیت کفر هم این ممکن است. اگر خانواده‌ای توانستند دختر خودشان را درست تربیت کنند، این دختر یک انسان بزرگ خواهد شد. ما در ایران هم داشتیم، در زمان خودمان هم داشتیم، در خارج از ایران هم داشتیم."